

**Avropa
Sosial
Xartiyası
(yeniidən baxılmış)**

Avropa Sosial Xartiyası (yenidən baxılmış)

Strasburq, 3 may 1996

Preambula

Avropa Şurasının üzvləri olan və bu sənədi imzalamış hökumətlər

Nəzərə alaraq ki, Avropa Şurasının məqsədi, onun üzvlərinin ümumi irsi olan ideal və prinsiplərin təmin edilməsi və gerçəkləşdirilməsi və onların iqtisadi və sosial tərəqqilərinin asanlaşdırılması, xüsusilə də insan hüquqlarının və əsas azadlıqların təmin edilməsi və sonrakı gerçəkləşdirilməsi ilə, naminə həmin üzvlər arasında daha böyük birliyə nail olunmasıdır;

Nəzərə alaraq ki, Avropa Şurasının üzv Dövlətləri 4 noyabr 1950-ci il tarixində Romada imzalanmış İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Qorunması haqqında Avropa Konvensiyasında və ona Protokollarında öz əhalilərinə həmin sənədlərdə

nəzərdə tutulmuş mülki və siyasi hüquqlar və azadlıqları təmin etməyə razılaşıb;

Nəzərə alaraq ki, imzalanma üçün 18 oktyabr 1961-ci il tarixində Turində açılmış Avropa Sosial Xartiyasında və ona Protokollarda Avropa Şurasının üzv Dövlətləri öz əhalilərinə onların yaşayış səviyyəsinin və sosial rifahlarının yaxşılaşdırılması naminə həmin sənədlərdə nəzərdə tutulmuş sosial hüquqları təmin etməyə razılaşıb;

Xatırladaraq ki, 5 noyabr 1990-cı ildə Romada keçirilmiş İnsan Hüquqları üzrə Nazirlər Konfransı bir tərəfdən mülki, siyasi, iqtisadi, sosial və ya mədəni hüquqlar olmasından asılı olmayaraq bütün insan hüquqlarının bölünməz təbiətini qoruyub saxlamaq, digər tərəfdən isə Avropa Sosial Xartiyasına yeni təkan vermək zərurətini vurğulayıb;

21 və 22 oktyabr 1991-ci il tarixində Turində keçirilmiş Nazirlər Konfransında qərar qəbul edildiyi kimi, xüsusilə Xartiyanın qəbul edilməsindən sonra baş vermiş əsas sosial dəyişiklikləri nəzərə almaq məqsədilə Xartiyanın əsas məzmununu yeniləməyə və adaptasiya etməyə qərarlaşmış olaraq;

Avropa Sosial Xartiyasının tədricən yerini tutmaq üçün nəzərdə tutulmuş Yenidən baxılmış Xartiyada dəyişikliklər edilmiş Xartiyanın nəzərdə tutduğu hüquqların, 1988-ci ilin Əlavə Protokolunun nəzərdə tutduğu hüquqların təsbit edilməsinin və yeni hüquqların əlavə edilməsinin üstünlüyünü tanıyaraq,

Aşağıdakılar barəsində razılışib:

I Hissə

Tərəflər həm milli, həm beynəlxalq xarakterli bütün müvafiq vasitələrin köməyi ilə həyata keçiriləcək öz siyasətlərinin məqsədi kimi aşağıdakı hüquqların və prinsiplərin effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin edən şəraitlərin yaradılmasını tanıyır:

- 1 Hər bir kəsin öz yaşayışı üçün sərbəst seçdiyi peşə üzrə əməklə qazanmaq imkanı olmalıdır.
- 2 Bütün əməkçilərin əməyin ədalətli şəraitlərinə hüquqları var.
- 3 Bütün əməkçilərin təhlükəsiz və sağlam əmək şəraitlərinə hüquqları var.

- 4 Bütün əməkçilərin onların özlərinin və ailələrinin münasib yaşayış səviyyəsinin təmin edilməsi üçün kifayət olan ədalətli mükafata hüquqları var.
- 5 Bütün əməkçilər və işəgötürənlərin öz iqtisadi və sosial mənafeələrinin müdafiəsi üçün milli və ya beynəlxalq təşkilatlara azad birləşmək hüquqları var.
- 6 Bütün əməkçilər və işəgötürənlərin kollektiv müqavilələr bağlamaq hüquqları var.
- 7 Uşaqların və yeniyetmələrin onların məruz qaldığı fiziki və mənəvi zərər təhlükəsindən xüsusi müdafiəyə hüquqları var.
- 8 İşləyən qadınların hamiləlik dövründə əməklərinin xüsusi müdafiəsinə hüquqları var.
- 9 Hər bir kəsin onun fərdi qabiliyyəti və maraqlarına uyğun olaraq peşənin seçilməsində ona kömək göstərilməsi məqsədilə peşəkar istiqamətləndirmə üçün müvafiq imkanlara hüququ var.
- 10 Hər bir kəsin peşəkar hazırlıq üçün müvafiq imkanlara hüququ var.

- 11 Hər bir kəsin səhhətini mümkün olan ən yaxşı vəziyyətdə saxlamaq üçün imkan verən istənilən vasitələrdən istifadə etməyə hüququ var.
- 12 Bütün əməkçilərin və onların himayəsində olanların sosial təminat hüquqları var.
- 13 Kifayət qədər maddi vəsaitləri olmayan hər bir kəsin sosial və tibbi yardıma hüququ var.
- 14 Hər bir kəsin sosial təminat xidmətlərindən istifadə etmək hüququ var.
- 15 Hər bir əilinin müstəqillik, sosial inteqrasiya və ictimai həyatda iştirak etmək hüququ var.
- 16 Cəmiyyətin əsas özəyi olan ailənin onun hərtərəfli inkişafının təmin edilməsi üçün münasib sosial, hüquqi və iqtisadi müdafiəyə hüququ var.
- 17 Uşaqların və yeniyetmələrin müvafiq sosial, hüquqi və iqtisadi müdafiəyə hüquqları var.
- 18 İstənilən Tərəfin vətəndaşlarının istənilən digər Tərəfin ərazisində əsaslı iqtisadi və sosial səbəblərin nəticəsi olan məhdudlaşdırmalar istisna olmaqla, həmin digər Tərəfin vətəndaşları ilə eyni

əsaslarla gəlir gətirən istənilən fəaliyyətlə məşğul olmaq hüquqları var.

- 19 Tərəflərdən birinin vətəndaşları olan miqrant əməkçilərin, həmçinin onların ailələrinin istənilən digər Tərəfin ərazisində müdafiə və yardıma hüquqları var.
- 20 Cins mənsubiyyətinə görə ayrışdırıcıya yol verilmədən bütün əməkçilərin məşğulluq sahəsində bərabər imkanlara və bərabər rəftara hüquqları var.
- 21 Əməkçilərin məlumat almaq və müəssisələr çərçivəsində onlarla məsləhətləşmələrin aparılmasına hüquqları var.
- 22 Əməkçilərin müəssisədə əmək şəraitlərinin və istehsalat mühitinin müəyyən edilməsində və yaxşılaşdırılmasında iştirak etmək hüquqları var.
- 23 Hər bir qocaman şəxsin sosial müdafiəyə hüququ var.
- 24 Bütün əməkçilərin məşğulluğa xitam verilməsi halında müdafiəyə hüquqları var.

- 25 Bütün əməkçilərin onların işəgötürənlərinin müflisləşməsi halında iddialarının müdafiəsinə hüquqları var.
- 26 Bütün əməkçilərin iş yerində ləyaqətlərinin qorunmasına hüquqları var.
- 27 İşləyən və ya işləmək istəyən və ailə öhdəlikləri olan bütün şəxslərin bunu ayrışdırılmağa məruz qalmadan və imkan dairəsində iş və ailə öhdəlikləri arasında münaqişə yaranmadan etmək hüquqları var.
- 28 Müəssisələrdə əməkçilərin nümayəndələrinin onlara zərər vuran hərəkətlərdən müdafiəyə hüquqları var və onlara vəzifələrini yerinə yetirmək üçün müvafiq imkanlar təqdim edilməlidir.
- 29 Bütün əməkçilərin ştatların kollektiv ixtisasının həyata keçirilməsi zamanı məlumat almaq və onlarla məsləhətləşmələrin aparılmasına hüquqları var.
- 30 Hər bir kəsin yoxsulluqdan və sosial təcridəndən müdafiə hüququ var.

31 Hər bir kəsin mənzil hüququ var.

II Hissə

Tərəflər III Hissədə nəzərdə tutulduğu kimi aşağıdakı maddə və bəndlərdə təsbit edilmiş öhdəlikləri özləri üçün hüquqi qüvvəsi olan hesab etməyə üzərinə götürür.

Maddə 1

Əmək hüququ

Əmək hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 tam məşğulluğa nail olmağı nəzərdə tutmaqla özünün əsas məqsədlərindən və öhdəliklərindən biri kimi mümkün qədər yüksək və sabit məşğulluq səviyyəsinə nail olmağı və saxlamağı qəbul etmək;

- 2 əməkçilərin öz yaşayışlarına sərbəst seçdikləri peşə üzrə əməklə qazanmaq hüququnun effektiv müdafiəsini təmin etmək;
- 3 bütün əməkçilər üçün pulsuz məşğulluq xidmətlərini yaratmaq və ya saxlamaq;
- 4 münasib peşəkar istiqamətləndirmə, peşəkar hazırlıq və yenidən hazırlığı təmin etmək və ya təmin edilməsini dəstəkləmək.

Maddə 2

Ədalətli əmək şəraitləri hüququ

Ədalətli əmək şəraitləri hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək üçün Tərəflər aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 iş gününün və iş həftəsinin əqlabatan uzunluğunu müəyyən etmək və əmək məhsuldarlığı və digər əlaqəli amillər imkan verdikləri dərəcədə iş həftəsinin uzunluğunu tədricən azaltmaq;
- 2 ödənilən bayram günlərini müəyyən etmək;

- 3 ən azından dördhəftəlik illik ödənişli məzuniyyətin təqdim edilməsini təmin etmək;
- 4 təhlükəli və zərərli işlərin yerinə yetirilməsi ilə bağlı olan riski aradan qaldırmaq, bu cür riski aradan qaldırmaq və ya kifayət qədər azaltmaq mümkün olmadığı yerlərdə isə bu cür işlərlə məşğul olanlar üçün iş vaxtının azaldılmasını və ya əlavə ödənişli məzuniyyətlərin təqdim edilməsini təmin etmək;
- 5 həftəlik istirahət müddətini təmin etmək və bu cür müddət imkan dairəsində müvafiq ölkənin və ya regionun adət və ya ənənəsinə görə istirahət günü kimi tanınan günlə üst-üstə düşməlidir;
- 6 mümkün qədər tez və istənilən halda əməkçilərin işə götürülməsindən iki aydan gec olmayaraq əməkçilərin əmək müqaviləsinin və ya əmək münasibətlərinin əhəmiyyətli aspektləri barəsində yazılı şəkildə məlumatlandırılmasını təmin etmək;
- 7 gecələr işləyən əməkçilərin gecə vaxtında işin xüsusi xarakterini nəzərə alan imtiyazlar almasını təmin etmək.

Maddə 3

Təhlükəsizlik və gigiyena tələblərinə cavab verən əmək şəraitləri hüququ

Təhlükəsizlik və gigiyena tələblərinə cavab verən əmək şəraitləri hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər işəgötürənlər və əməkçilər təşkilatları ilə məsləhətləşməklə aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 əmək və istehsalat mühitinin qorunması və gigiyenası məsələləri üzrə davamlı milli siyasəti formalaşdırmaq, həyata keçirmək və vaxtaşırı ona yenidən baxmaq. Bu siyasətin ən birinci məqsədi əməyin qorunmasının və gigiyenasının yaxşılaşdırılması və ilk öncə istehsalat mühitinə xas olan risklərin səbəblərinin minimuma endirilməsi ilə bədbəxt hadisələrin və səhhətə zərərin və iş prosesində yaranan və ya baş verən və ya onunla bağlı olan risklərin qarşısının alınması olmalıdır;
- 2 əməyin təhlükəsizliyi və gigiyenası qaydalarını qəbul etmək;

- 3 bu cür qaydaların tətbiq edilməsinə nəzarət üzrə tədbirlər görmək;
- 4 bütün əməkçilər üçün ilk öncə məsləhət və profilaktik funksiyalarla əməyin qorunması və gigiyenası xidmətlərinin progressiv inkişafına imkan yaratmaq.

Maddə 4

Ədalətli mükafatlandırma hüququ

Ədalətli mükafatlandırma hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 əməkçilərin onlara və onların ailələrinə münasib yaşayış səviyyəsini təmin etməyə imkan verən mükafat almaq hüququnu tanımaq;
- 2 bəzi xüsusi hallar istisna olmaqla, iş vaxtından artıq işə görə əməkçilərin artırılmış ödəməyə hüququnu tanımaq;
- 3 bərabər dəyərli əməyə görə əməkçi kişilərin və qadınların bərabər ödəməyə hüquqlarını tanımaq;

- 4 bütün əməkçilərin onların muzzdlu işlərinə xitam verilməsi barədə ağlabatan müddətdə qabaqcadan bildiriş almaq hüququnu tanımaq;
- 5 əmək haqqından çıxıntılara ancaq milli qanunvericiliklə və ya qaydalarda nəzərdə tutulmuş və ya kollektiv müqavilələrdə və ya arbitraj qərarlarında müəyyən edilmiş həcmdə və şərtlərə riayət etməklə icazə vermək.

Bu hüquqların həyata keçirilməsi sərbəst şəkildə bağlanılan kollektiv müqavilələr və ya qanun əsasında yaradılmış əmək haqqının müəyyən edilməsi mexanizmi və ya milli şəraitlərə cavab verən digər vasitələr yolu ilə təmin edilir.

Maddə 5

Təşkilat yaratmaq hüququ

Əməkçilərin və işəgötürənlərin onların iqtisadi və sosial mənafeələrinin qorunması üçün yerli, milli və ya beynəlxalq təşkilatlar yaratmaq və bu cür təşkilatlara qoşulmaq azadlığının təmin edilməsi və təşviq edilməsi məqsədilə Tərəflər milli qanunvericiliyin və onun tətbiq edilməsinin bu azadlığı məhdudlaşdırmayacağını

təmin etməyə üzərinə götürür. Bu maddədə nəzərdə tutulmuş zəmanətlərin polisə tətbiq edilməsinin dərəcəsi milli qanunlar və ya normativ aktlarla müəyyən edilir. Bu zəmanətlərin silahlı qüvvələrin üzvlərinə tətbiq edilməsini tənzimləyən prinsip və onların bu kateqoriyalı şəxslərə tətbiq edilməsinin dərəcəsi eyni şəkildə milli qanunlar və normativ aktlarla müəyyən edilir.

Maddə 6

Kollektiv müqavilələr bağlamaq hüququ

Kollektiv müqavilələr bağlamaq hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 əməkçilər və işə götürənlər arasında birgə məsləhətləşmələri təşviq etmək;
- 2 zəruri və müvafiq olduğu hallarda məşğulluğun şərtlərinin kollektiv müqavilələr vasitəsilə tənzimlənməsi məqsədilə işəgötürənlər və ya işəgötürənlərin təşkilatları və əməkçilərin təşkilatları arasında könüllü danışıqlar üçün mexanizmlərə imkan yaratmaq;

- 3 əmək mübahisələrinin həll edilməsi üçün müvafiq barışdırma və könüllü arbitraj mexanizmlərinin yaradılmasını və istifadəsini təşviq etmək;

və aşağıdakını tanıyır:

- 4 əməkçilərin və işəgötürənlərin mənafelərin münaqişəsi hallında kollektiv hərəkətlər, o cümlədən lakin qabaqlar bağlanmış kollektiv müqavilələrdən irəli gələn öhdəliklər nəzərə alınmaqla tətillər etmək hüququnu.

Maddə 7

Uşaqların və yeniyetmələrin müdafiə hüququ

Uşaqların və yeniyetmələrin müdafiə hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 səhhət, mənəviyyat və təhsillərinə zərər yetirməyən müəyyən edilmiş yüngül işlərdə çalışan uşaqlar istisna olmaqla, işə qəbul edilmək üçün minimum yaş həddinin 15 yaş olmasını müəyyən etmək;

- 2 təhlükəli və ya səhhət üçün zərərli sayılan müəyyən edilmiş peşələrə qəbul edilmək üçün minimum yaş həddinin 18 yaş olmasını müəyyən etmək;
- 3 məcburi təhsilin şamil edildiyi şəxslərin onların həmin təhsili tam həcmdə almalarını məhdudlaşdıran işlərə qəbul edilə bilməməklərini müəyyən etmək;
- 4 18 yaş olmayan şəxslər üçün iş saatlarının onların inkişafının ehtiyaclarına, xüsusilə də peşəkar hazırlıq ehtiyaclarına müvafiq olaraq məhdudlaşdırılacağını müəyyən etmək;
- 5 yeniyetmə əməkçilərin və tələbələrin ədalətli maaş və ya digər müvafiq müavinətlərə hüquqlarını tanımaq;
- 6 yeniyetmə əməkçilərin işəgötürənin razılığı ilə adi iş saatları ərzində peşəkar hazırlığa sərf etdiyi vaxtın iş gününün hissəsi kimi hesablanacağını müəyyən etmək;
- 7 18 yaş olmayan maddəli işçilərin minimum dördhəftəlik illik ödənişli məzuniyyətə hüquqlarının olmasını müəyyən etmək;

- 8 milli qanunlar və normativ aktlarda müəyyən edilmiş bəzi peşələr istisna olmaqla, 18 yaşı olmayan şəxslərin gəcə işlərinə qəbul edilməyəcəyini müəyyən etmək;
- 9 milli qanunlar və ya normativ aktlarla müəyyən edilən peşələrdə çalışan 18 yaşı olmayan şəxslərin mütəmadi tibbi nəzarət altında olmalarını müəyyən etmək;
- 10 uşaqların və yeniyetmələrin məruz qaldığı fiziki və mənəvi təhlükələrə, xüsusilə də birbaşa və ya dolayı yolla onların əməklərindən irəli gələn təhlükələrə qarşı xüsusi müdafiəni təmin etmək.

Maddə 8

İşləyən qadınların analığın müdafiəsi hüququ

İşləyən qadınların analığın müdafiəsi hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 qadınlara ödənişli məzuniyyət və ya sosial təminat üzrə münasib müavinətlərin və ya ictimai

fondlardan müavinətlərin ödənilməsi yolu ilə ümumi müddəti on dörd həftədən az olmayan doğuşdan əvvəl və sonra məzuniyyət təqdim etmək;

- 2 işəgötürənin hər hansı qadına həmin qadının işəgötürənə öz hamiləliyi barədə məlumat verdiyi andan başlayaraq onun hamiləlik üzrə məzuniyyətinin başa çatmasına qədər müddət ərzində işdən azad etmə haqqında bildiriş verməsini və ya işdən azad etmə vaxtının həmin müddətə təsadüf edəcəyi azad etmə haqqında bildiriş verməsini qanunsuz hesab etmək;
- 3 öz südəmər uşaqlarına qulluq etməli olan anaların bunun üçün iş vaxtında kifayət qədər fasilələrə malik olmasını təmin etmək;
- 4 hamilə qadınların, təzəlikcə doğuş keçirmiş qadınların və öz südəmər uşaqlarına qulluq etməli olan qadınların gecə vaxtında işini tənzimləmək;
- 5 hamilə qadınların, təzəlikcə doğuş keçirmiş qadınların və öz südəmər uşaqlarına qulluq etməli olan qadınların əməyinin mədəncıxarma sahələrində yeraltı işlərdə və təhlükəli, səhhət üçün zərərli və ya ağır olduqlarından onlara

münasib olmayan bütün digər işlərdə istənilən istifadəsini qadağan etmək, həmçinin bu cür qadınların məşğulluqla bağlı hüquqlarının müdafiəsi üzrə müvafiq tədbirlər görmək.

Maddə 9

Peşəkar istiqamətləndirmə hüququ

Peşəkar istiqamətləndirmə hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər ehtiyac olduqca bütün şəxslərə, o cümlədən əlillərə peşənin seçimi və irəliləyişi ilə bağlı problemləri fərdi xarakteristikaların və onların peşəkar imkanlara münasibətinin nəzərə alınması ilə həll etməyə kömək göstərəcək xidməti təqdim etməyə və ya onu təşviq etməyə üzərinə götürür. Bu cür yardım həm yeniyetmələrə, o cümlədən məktəblilərə, həm yaşlılara pulsuz təqdim edilməlidir.

Maddə 10

Peşəkar hazırlıq hüququ

Peşəkar hazırlıq hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 ehtiyac olduqca və işəgötürənlər və əməkçilər təşkilatları ilə məsləhətləşərək bütün şəxslərə, o cümlədən əlillərə texniki və peşəkar hazırlıq təqdim etmək və ya təqdim edilməsini təşviq etmək, həmçinin müstəsna olaraq fərdi qabiliyyət meyarına əsaslanaraq ali texniki və universitet təhsilinə imkan yaradan vasitələr təqdim etmək;
- 2 tələbəlik sistemini və ya cavan oğlan və qızların iş yeri üzrə müxtəlif ixtisaslar üzrə peşəkar hazırlığının digər sistemlərini yaratmaq və ya inkişafını təşviq etmək;
- 3 ehtiyac olduqca aşağıdakıları təmin etmək və ya inkişaf etdirmək:
 - a. yaşlı əməkçilərin peşəkar hazırlığı məqsədilə münasib və sadə yolla müyəssər olan vasitələr;

- b. texniki tərəqqi və məşğulluq sahəsində yeni tendensiyaların nəticəsində tələb edilən yaşlı əməkçilərin peşəkar yenidən hazırlığı üçün xüsusi vasitələr;
- 4 ehtiyac olduqca uzun müddət ərzindən işsiz qalanların yenidən hazırlığı və yenidən inteqrasiyası üçün xüsusi tədbirlərin təqdim edilməsi və ya təşviq edilməsi;
- 5 aşağıdakı müvafiq tədbirlərlə təqdim edilən vasitələrin tam istifadəsini təşviq etmək:
- a. istənilən haqların və ya ödənişlərin azaldılması və ya ləğv edilməsi;
 - b. müvafiq hallarda maliyyə yardımının təqdim edilməsi;
 - c. əməkçinin məşğulluq müddətində işgötürənin tələbi əsasında əlavə hazırlığa sərf etdiyi vaxtın adi iş saatlarına daxil edilməsi;

- d. işəgötürənlərin və əməkçilərin təşkilatları ilə məsləhətləşməklə münasib nəzarət vasitəsilə tələbəliyin və cavan əməkçilər üçün digər hazırlıq tədbirlərinin effektivliyinin və ümumiyyətlə cavan işçilərin münasib müdafiəsinin təmin edilməsi.

Maddə 11

Səhhətin müdafiəsi hüququ

Səhhətin müdafiəsi hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər birbaşa və ya dövlət və ya özəl təşkilatlarla əməkdaşlıqda aşağıdakılara yönəldilmiş müvafiq tədbirləri görməyi üzərinə götürür:

- 1 mümkün dərəcədə naxoşluğun səbəblərinin aradan qaldırılması;
- 2 səhhətin möhkəmləndirilməsi və səhhət məsələlərində fərdi məsuliyyət hissənin inkişaf etdirilməsi üçün məsləhət və təhsil vasitələrinin tətqdim edilməsi;
- 3 mümkün dərəcədə epidemik, endemik və digər xəstəliklərin, həmçinin hadisələrin qarşısının alınması.

Maddə 12

Sosial təminat hüququ

Sosial təminat hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 sosial təminat sistemini yaratmaq və ya saxlamaq;
- 2 sosial təminat sistemini ən azı Avropa Sosial Təminat Məcəlləsinin ratifikasiyası üçün tələb edilən səviyyəyə bərabər olan qənaətbəxş səviyyədə saxlamaq;
- 3 sosial təminat sisteminin tədricən daha yüksək səviyyəyə qaldırılmasına çalışmaq;
- 4 müvafiq ikitərəfli və çoxtərəfli sazişlərin bağlanması və ya digər vasitələr yolu ilə və bu sazişlərdə nəzərdə tutulmuş şərtlərə riayət etməklə aşağıdakıları təmin etmək üçün tədbirlər görmək:
 - a. müdafiə edilən şəxsin hər bir Tərəfin qanunvericiliyinə müvafiq olaraq istənilən yer dəyişdirməsindən asılı olmayaraq, sosial

təminat haqqında qanunvericiliyin təqdim etdiyi imtiyazların saxlanması daxil olmaqla sosial təminat hüququ ilə əlaqədar öz vətəndaşları və digər Tərəflərin vətəndaşları üçün bərabər rejim;

- b. hər bir Tərəfin qanunvericiliyinə müvafiq olaraq həyata keçirilən sığorta və ya iş stajı müddətlərinin cəmlənməsi kimi vasitələrlə sosial təminat hüquqlarının təqdim edilməsi, qorunması və ya bərpa edilməsi.

Maddə 13

Sosial və tibbi yardım hüququ

Sosial və tibbi yardım hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 yaşayış üçün kifayət qədər vasitələri olmayan və onları nə öz səyləri ilə əldə edə bilməyən, nə digər mənbələrdən, xüsusilə sosial təminat sistemi çərçivəsində ödənişlər hesabına ala bilməyən hər bir şəxsə müvafiq yardımın, xəstəlik halında isə

onun vəziyyətində zəruri olan qulluğun təqdim edilməsini təmin etmək;

- 2 bu cür yardımdan istifadə edən şəxslərin bununla əlaqədar olaraq öz siyasi və sosial hüquqlarından məhrum edilməməyini təmin etmək;
- 3 hər bir kəsin müvafiq dövlət və ya özəl xidmətlər vasitəsilə onun və ya onun ailəsinin maddi ehtiyacının qarşısının alınması, aradan qaldırılması və ya yüngülləşdirilməsi üçün tələb edilə bilən bu cür məsləhət və fərdi yardım ala bilməsini müəyyən etmək;
- 4 bu maddənin 1, 2 və 3-cü bəndlərində göstərilmiş müddəaları öz ərazilərində qanuni yolla qalan digər Tərəflərin vətəndaşlarına öz vətəndaşlarına tətbiq etdiyi şərtlərlə 11 dekabr 1953-cü il tarixdə Parisdə imzalanmış Sosial və tibbi yardım haqqında Avropa Konvensiyası əsasında öz öhdəliklərinə müvafiq olaraq tətbiq etmək.

Maddə 14

Sosial xidmətlər tərəfindən xidmətlər almaq hüququ

Sosial xidmət hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 sosial iş üsullarından istifadə etməklə cəmiyyətdə həm ayrı-ayrı şəxslərin, həm qrupların rifahına və inkişafına, həmçinin onların sosial mühitə uyğunlaşmasına imkan yaradan xidmətləri təşviq etmək və ya təqdim etmək;
- 2 ayrı-ayrı şəxslərin, həmçinin könüllü və ya digər təşkilatların bu cür xidmətlərin yaradılmasında və ya fəaliyyətində iştirakını təşviq etmək.

Maddə 15

Fiziki və əqli çatışmazlıqları olan şəxslərin müstəqillik, sosial inteqrasiya və cəmiyyətin həyatında iştirak hüququ

Yaşlarından, həmçinin çatışmazlıqlarının xarakterindən və səbəblərindən asılı olmayaraq fiziki və əqli çatışmazlıqları olan şəxslərə müstəqillik, sosial inteqrasiya və cəmiyyətin həyatında iştirak etmək hüququnu effektiv şəkildə həyata keçirmək imkanını təmin etmək məqsədilə Tərəflər xüsusilə aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 fiziki və əqli çatışmazlıqları olan şəxslərə mümkün olduğu hallarda ümumi sistemlər çərçivəsində, mümkün olmadığı hallarda isə ixtisaslaşmış dövlət və ya özəl müəssisələr vasitəsilə zəruri istiqamətləndirmə, təhsil və peşəkar hazırlığın təmin edilməsi məqsədilə zəruri tədbirlər görmək;
- 2 işəgötürənləri fiziki və əqli çatışmazlıqları olan şəxsləri işə götürməyə və adi iş mühitində saxlamağa, bunun həmin şəxslərin çatışmazlıqlarına görə mümkün olmadığı hallarda isə onların fiziki və əqli çatışmazlıqlarının

dərəcəsinə uyğun olaraq onlar üçün nəzərdə tutulmuş məşğuliyyət növlərinin yaradılması ilə iş şəraitlərinin bu cür şəxslərin imkanlarına uyğunlaşdırmağa təşviq edən istənilən mümkün vasitələr köməyi ilə fiziki və əqli çatışmazlıqları olan şəxslərə məşğulluğa çıxışını asanlaşdırmaq. Müəyyən hallarda bu cür tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün ixtisaslaşmış məşğulluq və dəstək xidmətləri tələb edilə bilər;

- 3 bu cür şəxslərin tam sosial inteqrasiyasını və cəmiyyətin həyatında iştirakını, xüsusilə də onlara onların ünsiyyətlərini və yerlərinin dəyişmələrini məhdudlaşdıran maneələri aşmağa imkan verən və onların nəqliyyata, mənzilə, mədəni fəaliyyətə və asudə vaxta çıxışlarını asanlaşdıran texniki vasitələrin təqdim edilməsi ilə təşviq etmək.

Maddə 16

Ailənin sosial, hüquqi və iqtisadi müdafiə hüququ

Ailənin cəmiyyətin əsas özəyi kimi hərtərəfli inkişafı üçün lazımi şəraitlərin təmin edilməsi məqsədilə Tərəflər ailə həyatının iqtisadi, hüquqi və sosial müdafiəsini xüsusilə sosial və ailə müavinətləri, vergi imtiyazları, ailə ehtiyaclarına uyğun mənzil tikintisinin təşviq edilməsi, cavan ailələrə yardım və digər müvafiq tədbirlər vasitəsilə təşviq etməyə üzərinə götürür.

Maddə 17

Anaların və uşaqların sosial və iqtisadi müdafiə hüququ

Uşaqların və yeniyetmələrin onların şəxsiyyətinin, həmçinin fiziki və əqli qabiliyyətlərinin tam inkişafına imkan yaradan şəraitdə böyümək hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər birbaşa və ya dövlət və ya özəl təşkilatlarla əməkdaşlıqda aşağıdakılara nail olmaq üçün nəzərdə

tutulmuş bütün lazımı və zəruri tədbirləri görməyə üzərinə götürür:

- 1 a. valideynlərinin hüquq və vəzifələrin nəzərə alınmaqla, uşaqların və yeniyetmələrin onlar üçün zəruri olan qayğı, yardım, təhsil və peşəkar hazırlığa malik olmalarının xüsusilə də bunun üçün kifayət və münasib olan müəssisələrin və xidmətlərin yaradılması və saxlanması yolu ilə təmin edilməsi;
 - b. uşaqların və yeniyetmələrin nəzarətsizlikdən, zorakılıqdan və istismardan qorunması;
 - c. müvəqqəti və ya daimi olaraq ailə dəstəyindən məhrum edilmiş uşaqlara və yeniyetmələrə dövlət tərəfindən müdafiənin və xüsusi yardımın təmin edilməsi;
- 2 uşaqlara və yeniyetmələrə pulsuz ibtidai və orta təhsilin təmin edilməsi, həmçinin məktəblərdə sabit davamiyyətin təşviq edilməsi.

Maddə 18

Digər Tərəflərin ərazisində gəlir gətirən fəaliyyətlə məşğul olmaq hüququ

Hər hansı digər Tərəfin ərazisində gəlir gətirən fəaliyyətlə məşğul olmaq hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 qüvvədə olan qanunvericiliyi liberal şəkildə tətbiq etmək;
- 2 mövcud olan formallıqları sadələşdirmək və xarici əməkçilərdən və ya onların işəgötürənlərindən alınan gerb və digər rüsumları azaltmaq və ya ləğv etmək;
- 3 xarici əməkçilərin işə qəbul edilməsini tənzimləyən qanunvericiliyi fərdi və ya kollektiv əsasla yumşaltmaq;

və aşağıdakını tanıyır:

- 4 öz vətəndaşlarının digər Tərəflərin ərazisində gəlir gətirən fəaliyyətlə məşğul olmaq üçün öz ölkələrindən getmək hüququ.

Maddə 19

Miqrant əməkçilərin və onların ailələrinin müdafiə və yardım hüququ

Miqrant əməkçilərin və onların ailələrinin hər hansı digər Tərəfin ərazisində müdafiə və yardım hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə, Tərəflər aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 bu cür əməkçilərə kifayət qədər və pulsuz yardım göstərmək üçün nəzərdə tutulmuş xidmətlər yaratmaq və ya yaradılmasını təmin etmək və xüsusilə onlara dəqiq məlumat təqdim etmək və milli qanunvericiliyə uyğun olduğu dərəcədə mühacirət və immiqrasiya barədə çaşdıran təbliğata qarşı bütün zəruri tədbirləri görmək;
- 2 öz yurisdiksiyaları daxilində bu cür əməkçilərin və onların ailələrinin getmələrini, gəlmələrini və

qəbulunu asanlaşdıran müvafiq tədbirlər görmək və öz yurisdiksiyaları daxilində keçid zamanı onlara müvafiq sanitariya və tibbi xidmətlərin göstərilməsini, həmçinin yaxşı gigiyenik şəraitlər təmin etmək;

3 məqsədəuyğun olduğu hallarda mühacirət və immiqrasiya ölkələrinin dövlət və özəl sosial xidmətləri arasında əməkdaşlığa imkan yaratmaq;

4 bu məsələlər qanunlar və normativ aktlarla tənzimləndiyi və ya inzibati orqanların səlahiyyətlərinə daxil olduğu dərəcədə, onların ərazilərində qanuni olaraq yerləşən əməkçi miqrantlara öz vətəndaşlarına təqdim edilən rejimdən daha az əlverişli olmayan aşağıdakı sahələrdə rejim təmin etmək:

a. ödəniş və məşğulluq və iş şəraitlərinin digər şərtləri;

b. həmkarlar ittifaqlarında üzvlük və kollektiv müqavilələr üzrə üstünlüklərdən istifadə;

c. yaşayış yeri;

- 5 ərazilərində qanuni olaraq yerləşən əməkçi miqrantlara muzzdla işləyən şəxslərdən tutulan vergilər, rüsumlar və ayırmalar barəsində öz vətəndaşlarına təqdim edilən rejimdən daha az əlverişli olmayan rejim təmin etmək;
- 6 ərazilərində məskunlaşmağa icazə verilmiş əməkçi miqrantların ailələrinin yenidən birləşməsini mümkün olan maksimal dərəcədə dəstəkləmək;
- 7 ərazilərində qanuni olaraq yerləşən əməkçi miqrantlara bu maddədə qeyd edilmiş məsələlər üzrə məhkəmə instansiyalarına çıxış barəsində öz vətəndaşlarına təqdim edilən rejimdən daha az əlverişli olmayan rejim təmin etmək;
- 8 ərazilərində qanuni olaraq yerləşən əməkçi miqrantlara onların sürgün edilməməyini təmin etmək, lakin onların milli təhlükəsizliyə təhlükə yaratmaları və ya ictimai asayişə və ya mənəviyyata zərər yetirmələri halları istisna təşkil edir;
- 9 əməkçi miqrantlara qanunla icazə verildiyi həddə öz qazanclarının və əmanətlərinin istədikləri hissəsini ötürməyə icazə vermək;

- 10 bu maddədə nəzərdə tutulmuş müdafiə və yardımını muzzla işləməyən əməkçi miqrantlara bu tədbirlərin bu kateqoriyalı əməkçilərə tətbiq edildiyi dərəcədə şamil etmək;
- 11 əməkçi miqrantların və onların ailələrinin qəbul edən dövlətin milli dilini və ya bir neçə bu cür dil olduqda onlardan birini öyrənmələrini təşviq etmək və dəstəkləmək;
- 12 təcrübədə mümkün olduğu dərəcədə əməkçi miqrantın uşaqlarının əməkçi miqrantın ana dilinin öyrənməsini təşviq etmək və dəstəkləmək.

Maddə 20

Cins mənsubiyyətinə görə ayrışeçkiliyə yol verilmədən məşğulluq və peşə sahəsində bərabər imkanlar və bərabər rəftar hüququ

Cins mənsubiyyətinə görə ayrışeçkiliyə yol verilmədən məşğulluq və peşə sahəsində bərabər imkanlar və bərabər rəftar hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər bu

hüququ tanımağa və bu hüququn aşağıdakı sahələrdə həyata keçirilməsini təşviq etmək və təmin etmək məqsədilə müvafiq tədbirləri görməyə üzərinə götürür:

- a. məşğulluğa çıxış, işdən çıxarmadan müdafiə və peşəkar yenidən inteqrasiya;
- b. peşəkar istiqamətləndirmə, peşəkar hazırlıq, yenidən hazırlıq və bəraət;
- c. muzzdlu iş və əmək, o cümlədən əməyin mükafatlandırılması şərtləri;
- d. peşəkar karyera, o cümlədən iş üzrə yüksəliş.

Maddə 21

Məlumat və məsləhət almaq hüququ

Əməkçilərin məlumat almaq və müəssisədə onlarla məsləhətləşmələrin aparılması hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər əməkçilərə və onların nümayəndələrinə milli qanunvericiliyə və təcrübəyə müvafiq olaraq aşağıdakı imkanları verən tədbirləri qəbul etməyə və təşviq etməyə üzərinə götürür:

- a. müəssisənin iqtisadi və maliyyə vəziyyəti haqqında məlumatı müntəzəm olaraq və ya lazımi vaxtda və anlaşılın formada almaq, o şərtlə ki, müəssisəyə zərər yetirə bilən və ya müxfi olan məlumatın onlara təqdim edilməsində imtina edilə bilər;
- b. müəssisə müdiriyyətinin təklif etdiyi və əməkçilərin mənafeələrinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərə bilən qərarlar, xüsusilə də müəssisədəki məşğuliyyətlə vəziyyətə ciddi təsir göstərə bilən qərarlar barəsində onlarla lazımi vaxtda məsləhətləşmələrin aparılması.

Maddə 22

Əmək şəraitlərinin və istehsalat mühitinin müəyyən edilməsində və yaxşılaşdırılmasında iştirak etmək hüququ

Əməkçilərin əmək şəraitlərinin və istehsalat mühitinin müəyyən edilməsində və yaxşılaşdırılmasında iştirak etmək hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər əməkçilərə və ya onların nümayəndələrinə milli qanunvericiliyə və

təcrübəyə müvafiq olaraq aşağıdakılarda iştirak etmək imkanını verən tədbirləri qəbul etməyə və təşviq etməyə üzərinə götürür:

- a. əmək şəraitlərinin, əmək təşkilinin və istehsalat mühitinin müəyyən edilməsi və yaxşılaşdırılması;
- b. müəssisədə əməyin müdafiəsi və gigiyenasının təmin edilməsi;
- c. müəssisədə sosial və sosial-mədəni xidmətin təşkili və bunun üçün şəraitlərin yaradılması;
- d. bu məsələlər üzrə qayda və əsasnamələrə riayət edilməsinə nəzarət.

Maddə 23

Qocaman şəxslərin sosial müdafiə hüququ

Qocaman şəxslərin sosial müdafiə hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər birbaşa və ya dövlət və özəl təşkilatlarla məsləhətləşərək xüsusilə aşağıdakılara yönəlmiş

tədbirləri qəbul etməyə və təşviq etməyə üzərinə götürür:

- aşağıdakıların təqdim edilməsi ilə qocaman şəxslərə mümkün qədər uzun müddət ərzində cəmiyyətin tamhüquqlu üzvü qalmaq üçün imkan yaradılması:
 - a. onlara layiq həyat sürməyə və dövlət, ictimai və mədəni həyatda fəal rol oynamağa imkan verən kifayət qədər vasitələr;
 - b. qocaman şəxslər üçün mövcud olan xidmət və imtiyazlar haqqında məlumat və onların həmin xidmətlərdən istifadə etmək üçün imkanlar;
- qocaman şəxslərə sərbəst şəkildə həyat tərzini seçmək və onlar bunu arzuladığı və edə bildiyi müddət ərzində onlar üçün adi şəraitdə müstəqil yaşamaq imkanının aşağıdakı vasitələrlə verilməsi:
 - a. onlara onların ehtiyaclarına və səhhətlərinin vəziyyətinə cavab verən yaşayış yerinin təqdim edilməsi və ya onların yaşayış yerinin onların ehtiyaclarına müvafiq olaraq yenidən təchiz edilməsində kömək göstərilməsi;

- b. onların səhhəti bərədə qayğı, onların vəziyyətinə müvafiq olaraq tibbi və digər xidmətlər;
- qocalar üçün müəssisələrdə yaşayan qocaman şəxslərə onların şəxsi həyatının toxunulmazlığına riayət etməklə dəstəyin, həmçinin qocalar üçün müəssisələrdə yaşayış şəraitlərinə aid olan qərarların qəbul edilməsində onların iştirakının təmin edilməsi.

Maddə 24

Muzdlu işin başa çatdığı zaman müdafiə hüququ

Əmək münasibətlərinə xitam verildikdə əməkçilərin müdafiə hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər aşağıdakıları tanımağa üzərinə götürür:

- a. bütün əməkçilərin onların vəzifə imkanları və ya davranışları ilə bağlı olmayan və ya müəssisənin, təşkilatın və ya xidmətlərin istehsalat ehtiyaclarına

əsaslanan üzrlü səbəblər olmadan işdən çıxarılmamaq hüququ;

- b. üzrlü səbəb olmadan işdən çıxarılmış əməkçilərin münasib kompensasiya və digər müvafiq müavinətlərə hüquqları.

Bunun üçün Tərəflər işdən çıxarılmasının əsassız olduğunu hesab edən əməkçiyə bitərəf orqana şikayət etmək hüququnu təmin etməyə üzərinə götürür.

Maddə 25

İşəgötürənin müflisliyi halında əməkçilərin qanuni iddialarının müdafiəsi hüququ

İşəgötürənin müflisliyi halında əməkçilərin qanuni iddialarının müdafiəsi hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər əməkçilərin əmək müqavilələrindən və ya əmək münasibətlərindən irəli gələn iddialarının müvafiq zəmanət institutu və ya istənilən digər təsirli müdafiə forması ilə zəmanət verilməsini təmin etməyi üzərinə götürür.

Maddə 26

Əməkçinin iş yerində ləyaqətinin müdafiəsi hüququ

Bütün əməkçilərin iş yerində ləyaqətinin müdafiəsi hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər işəgötürənlər və əməkçilər təşkilatları ilə məsləhətləşməklə aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 iş yerində və ya işlə əlaqədar cinsi təcavüz və bunun qarşısının alınması məsələləri üzrə izahedici işi və məlumatlandırmanı dəstəkləmək və əməkçilərin bu cür davranışdan qorunması üçün bütün lazımi tədbirləri görmək;
- 2 iş yerində və ya işlə əlaqədar fərdi əməkçilərə qarşı təkrarlanan qəbahətli və ya aydın şəkildə mənfi və ya təhqiredici hərəkətlər bərsində izahedici işi, məlumatlandırmanı və bu cür hərəkətlərin qarşısının alınmasını dəstəkləmək və əməkçilərin bu cür davranışdan qorunması üçün bütün lazımi tədbirləri görmək.

Maddə 27

Ailə öhdəlikləri olan əməkçilərin bərabər imkanlar və bərabər rəftar hüququ

Ailə öhdəlikləri olan kişi və qadın əməkçilər üçün və bu cür əməkçilər və digər əməkçilər arasında bərabər imkanlar və bərabər rəftar hüququnun həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər aşağıdakıları üzərinə götürür:

- 1 aşağıdakı məqsədlərlə müvafiq tədbirlər görmək:
 - a. ailə öhdəlikləri olan əməkçilərə peşəkar istiqamətləndirmə və peşəkar hazırlıq sahəsində tədbirlər daxil olmaqla, işə düzəlmək və işini saxlamaq, həmçinin ailə öhdəlikləri səbəbindən baş vermiş fasilədən sonra işə yenidən başlamaq imkanının təqdim edilməsi;
 - b. əmək şəraitləri və sosial təminat sahələrində ehtiyaclarının nəzərə alınması;
 - c. dövlət və özəl sosial xidmətlərin, o cümlədən uşaq bağçalarının və digər uşaq

müəssisələrinin inkişaf etdirilməsi və ya onların inkişafının dəstəklənməsi;

- 2 valideynlərdən hər hansı birinə hamiləlik və doğuş üzrə məzuniyyətdən sonra müddəti və şərtləri milli qanunvericilik, kollektiv müqavilələr və təcrübə ilə müəyyən edilən uşağa qulluq üçün məzuniyyət almaq imkanını təmin etmək;
- 3 ailə öhdəliklərinin məşğulluğa xitam verilməsi üçün üzrlü səbəb hesab olunmamağını təmin etmək.

Maddə 28

Əməkçilərin nümayəndələrinin müəssisədə müdafiə hüququ və onlara təqdim edilməli olan vasitələr

Əməkçilərin nümayəndələrinin öz vəzifələrini həyata keçirmək hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər aşağıdakılara nail olmağı üzərinə götürür:

- a. əməkçilərin nümayəndələrinin onlara qarşı yönəlmiş hərəkətlərdən, o cümlədən statusları və ya həmin müəssisədə əməkçilərin nümayəndələri qismində fəaliyyətləri əsasında onların işdən çıxarılmasından effektiv müdafiəyə malik olması;
- b. əməkçilərin nümayəndələrinin onlara konkret ölkədə əmək münasibətləri sistemi, həmçinin müəssisənin ehtiyacları, ölçüsü və imkanları nəzərə alınmaqla operativ və təsirli şəkildə öz vəzifələrini yerinə yetirməyə şərait yaradan lazımı vasitələr və imkanlara malik olması.

Maddə 29

Ştatların ixtisarı üzrə kollektiv işdən çıxarma hallarında əməkçilərin məlumat almaq və onlarla məsləhətləşmələrin aparılması hüququ

Ştatların ixtisarı üzrə kollektiv işdən çıxarma hallarında əməkçilərin məlumatlandırılmaq və onlarla məsləhətləşmələrin aparılması hüquqlarının effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər işgötürənlərin əməkçilərin nümayəndələrini

irəlidə gələn bu cür kollektiv işdən çıxarmalar barədə qabaqcadan məlumatlandırmalarını və nümayəndələrlə bu cür işdən çıxarmaların miqyaslarını məhdudlaşdırmağa və nəticələrini yüngülləşdirməyə imkan verən yollar və vasitələr barədə, məsələn işdən çıxarmalarla paralel olaraq xüsusilə işdən çıxarılan əməkçilərin yeni məşğulluqlarının və ya yenidən hazırlıqlarının dəstəklənməsinə yönəlmiş sosial tədbirlərdən istifadə edilməsi, məsləhətləşmələrini təmin etməyə üzərinə götürür.

Maddə 30

Yoxsulluqdan və sosial təcriddən müdafiə hüququ

Yoxsulluqdan və sosial təcriddən müdafiə hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər aşağıdakıları üzərinə götürür:

- a. sosial təcrid və yoxsulluq və ya bunlara yaxın şəraitlərdə yaşayan şəxslərin, həmçinin onların ailələrinin xüsusilə məşğulluğa, yaşayış yerinə, peşəkar hazırlığa, təhsilə, mədəniyyətə, həmçinin sosial və tibbi yardıma çıxışlarını asanlaşdırmaq

üçün vahid və əlaqələndirilmiş yanaşma çərçivəsində tədbirlər görmək;

- b. həmin tədbirləri ehtiyac olduqda dəyişkən şəraitlərə uyğunlaşdırmaq üçün onlara yenidən baxmaq.

Maddə 31

Yaşayış yerinə malik olmaq hüququ

Yaşayış yerinə malik olmaq hüququnun effektiv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Tərəflər aşağıdakılara yönəlmiş tədbirlər görməyə üzərinə götürür:

- 1 lazımi tələblərə cavab verən yaşayış yerinə malik olmağa dəstək;
- 2 evsizliyin qarşısının alınması və onun tədricən ləğv edilməsi məqsədilə miqyasının azaldılması;
- 3 yaşayış yeri qiymətini kifayət qədər vəsaitləri olmayanlar üçün müəssər etmək.

III Hissə

Maddə A

Öhdəliklər

- 1 Aşağıdakı Maddə B-nin tələblərinə uyğun olaraq Tərəflərdən hər biri aşağıdakıları üzərinə götürür:
 - a. bu Xartiyanın I Hissəsini həmin hissənin giriş bəndində göstərilmiş qaydada bütün mümkün üsullarla həyata keçiriləcək məqsədlərin bəyan edilməsi kimi qəbul etmək;
 - b. bu Xartiyanın II Hissəsində nəzərdə tutulmuş aşağıdakı doqquz maddədən ən azı altısının məcburi hüquqi qüvvəsini qəbul etmək: 1, 5, 6, 7, 12, 13, 16, 19 və 20-ci Maddələr;
 - c. bu Xartiyanın sərbəst seçdiyi məcburi hüquqi qüvvəsi tanınmış maddələrin və ya nömrələnmiş bəndlərin ümumi sayı on altı maddədən və ya altmış üç nömrələnmiş

bənddən az olmamağı şərti ilə digər maddələri və ya II Hissəsinin nömrələnmiş bəndlərinin məcburi hüquqi qüvvəsini qəbul etmək.

- 2 Bu maddənin 1-ci bəndinin b və c yarımbəndlərinə uyğun olaraq seçilmiş maddə və bəndlər haqqında ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq sənədi depozitə təqdim edilərkən Avropa Şurasının Baş Katibliyi məlumatlandırılır.
- 3 Hər hansı Tərəf sonrakı tarixdə bu maddənin 1-ci bəndinin şərtlərinə uyğun olaraq hüquqi qüvvəsini qəbul etmədiyi hər hansı maddə və ya nömrələnmiş bəndlərin məcburi hüquqi qüvvəsini Baş Katibə bildirişin təqdim edilməsi ilə qəbul edə bilər. Bu cür sonradan götürülmüş öhdəliklər ratifikasiya, qəbul və ya təsdiqin tərkib hissəsi hesab olunur və bildirişin təqdim edildiyi tarixdən bir ay keçdikdən sonra gələn növbəti ayın birinci günündən başlayaraq eyni hüquqi qüvvə əldə edir.
- 4 Hər bir Tərəf milli şərtlərə uyğun olaraq əmək müfəttişliyi sisteminin mövcudluğunu təmin edir.

Maddə B

Avropa Sosial Xartiyası və 1988-ci il tarixli Əlavə Protokol ilə əlaqə

- 1 Avropa Sosial Xartiyası üzrə Razılığa gəlmiş Tərəf və ya 1988-ci il 5 may tarixli Əlavə Protokola Tərəf ona münasibətdə məcburi olan Avropa Sosial Xartiyası və müvafiq hallarda Əlavə Protokolun müvafiq müddəalarına uyğun olan müddəaların məcburi hüquqi qüvvəsini tanımadan bu Xartiyanı ratifikasiya edə, qəbul edə və ya təsdiq edə bilməz.
- 2 Bu Xartiyanın hər hansı müddəasında nəzərdə tutulmuş öhdəliklərin tanınması müvafiq Tərəfə münasibətdə həmin öhdəliklərin qüvvəyə minməsi tarixindən etibarən Avropa Sosial Xartiyasının müvafiq müddəasının və müvafiq hallarda 1988-ci il tarixli Əlavə Protokolun müvafiq müddəalarının həmin Tərəfə sənədlərin birincisi və ya hər ikisinin məcburi hüquqi qüvvəyə malik olması halında tətbiqi dayandırılır.

IV Hissə

Maddə C

Bu Xartiya ilə nəzərdə tutulmuş öhdəliklərin icrası üzərində nəzarət

Bu Xartiya ilə nəzərdə tutulmuş hüquqi vəzifələrin icrası Avropa Sosial Xartiyasına tətbiq edilən nəzarət şamil edilir.

Nəzarət proseduru aşağıda göstərilmiş və Turin Protokolu ilə 1991-ci il tarixində dəyişikliklər edilmiş formada Xartiyanın IV Hissəsində nəzərdə tutulmuşdur.

“IV Hissə

Maddə 21

Qəbul edilmiş müddəalarla bağlı hesabatlar

Razılığa gəlmiş Tərəflər Avropa Şurasının Baş Katibinə ikiillik aralıqla Nazirlər Komitəsinin müəyyən edəcəyi formada Xartiyanın II Hissəsinin onların qəbul etdiyi müddəaların icrası ilə bağlı hesabat təqdim edir.

Maddə 22

Qəbul edilməmiş müddəalarla bağlı hesabatlar

Razılığa gəlmiş Tərəflər Baş Katibə Nazirlər Komitəsinin müəyyən etdiyi dövriliklə Xartiyanın II Hissəsinin onlar tərəfindən ratifikasiya və ya qəbul edilmə və ya sonrakı bildirişin təqdim edilməsi zamanı qəbul edilməmiş müddəalarla bağlı hesabat təqdim edirlər. Nazirlər Komitəsi müəyyən dövriliklə hansı müddəalarla bağlı hesabatların təqdim edilməsi üçün

müraciətin edilməsi və təqdim edilməli olan hesabatın formasını müəyyən edir.

Maddə 23

Hesabatların və şərhlərin surətlərinin təqdim edilməsi

- 1 Baş Katibə 21 və 22-ci Maddələrə əsasən hesabat təqdim edilərkən Razılığa gəlmiş hər bir Tərəf həmin hesabatın surətini həmin dövlətin Hökumət Komitəsinin iclaslarında iştirak üçün 27-ci Maddənin 2-ci bəndinə əsasən dəvət olunan işçilərin beynəlxalq təşkilatları və həmkarlar ittifaqlarının üzvü olan milli təşkilatlarına təqdim edir.

Həmin təşkilatlar Baş Katibə Razılığa gəlmiş Tərəfin təqdim etdikləri hesabatlarına dair hər hansı şərhləri təqdim edə bilərlər. Baş Katib Razılığa gəlmiş müvafiq Tərəflərə onlar arzu etdikdə cavab təqdim etmək üçün şərhlərin surətini təqdim edir.

- 2 Baş Katib Razılığa gəlmiş Tərəflərin təqdim etdikləri hesabatların surətlərini Avropa Şurası yanında məşvərətçi statusuna malik olan və bu Xartiya ilə tənzim edilən məsələlərlə bağlı müəyyən səlahiyyətlərə malik olan qeyri-hökumət təşkilatlarına təqdim edir.
- 3 21 və 22-ci Maddələrdə və bu Maddədə istinad edilən hesabatlar və şərhlər müraciət olduqda ictimaiyyətə açıqlanır.

Maddə 24

Hesabatların araşdırılması

- 1 21 və 22-ci Maddələrə əsasən Baş Katibə təqdim edilən hesabatlar 25-ci Maddəyə əsasən təşkil edilmiş Müstəqil Ekspertlər Komitəsi¹ tərəfindən araşdırılır. Komitəyə həmçinin 23-cü Maddənin 1-ci bəndinə əsasən Baş Katibə təqdim edilən hər hansı şərhlər də təqdim edilir. Araşdırmanın

¹ 1998-ci ildən Komitə “Sosial Hüquqlar üzrə Avropa Komitəsi” adlanır.

nəticəsində Müstəqil Ekspertlər Komitəsi¹ gəlidiyi nəticələri özündə əks etdirən hesabat hazırlayır.

- 2 21-ci Maddədə istinad edilən hesabatlarla bağlı Müstəqil Ekspertlər Komitəsi¹ hüquqi baxımdan milli qanunvericiliyin Razılığa gəlmiş Tərəflərin Xartiyadan irəli gələn öhdəliklərinə uyğunluğunu qiymətləndirir.
- 3 Müstəqil Ekspertlər Komitəsi¹ Razılığa gəlmiş Tərəflərə əlavə məlumatın və dəqiqləşdirmələrin təqdim edilməsi məqsədilə birbaşa müraciət edə bilər. Bu məqsədlə Müstəqil Ekspertlər Komitəsi¹ zərurət olduqda Razılığa gəlmiş Tərəfin nümayəndələri ilə öz təşəbbüsü ilə və ya müvafiq Razılığa gəlmiş Tərəfin müraciəti əsasında görüş təşkil edə bilər. 23-cü Maddənin 1-ci bəndində istinad edilən təşkilatlar bu barədə məlumatlandırılır.
- 4 Müstəqil Ekspertlər Komitəsinin¹ gəlidiyi nəticələr ictimaiyyətə açıqlanır və Baş Katib tərəfindən Hökumət Komitəsinə, Parlament Assambleyasına və 23-cü Maddənin 1-ci bəndində və 27-ci

¹ 1998-ci ildən Komitə “Sosial Hüquqlar üzrə Avropa Komitəsi” adlanır.

Maddənin 2-ci bəndində göstərilən təşkilatlara təqdim edilir.

Maddə 25

Müstəqil Ekspertlər Komitəsi (Sosial hüquqlar üzrə Avropa Komitəsi)¹

- 1 Müstəqil Ekspertlər Komitəsi¹ Razılığa gəlmiş Tərəflərin namizədliyini təqdim etdikləri ekspertlər siyahısından milli və beynəlxalq sosial məsələlərdə yüksək qüsursuz təcrübəyə və tanınmış peşəkarlığa malik olan ekspertlərdən Parlament Assambleyası¹ tərəfindən iştirak edənlərin əksəriyyətinin səs çoxluğu ilə seçilmiş ən azı doqquz² üzvdən ibarət olmaqla seçilir. Üzvlərin dəqiq sayı Nazirlər Komitəsi tərəfindən müəyyən edilir.

¹ 1998-ci ildən Komitə “Sosial Hüquqlar üzrə Avropa Komitəsi” adlanır.

² Nazirlər Komitəsinin qərarına əsasən Sosial hüquqlar üzrə Avropa Komitəsi on beş üzvdən təşkil olunur.

- 2 Komitənin üzvləri altı illik müddət üçün seçilir. Onların bir dəfə yenidən seçilmək hüquqları var.
- 3 Səlahiyyət müddəti bitməmiş üzvün əvəzinə seçilmiş Müstəqil Ekspertlər Komitəsinin¹ üzvü onun əvəzlədiyi üzvün səlahiyyət müddəti ərzində vəzifədə qalır.
- 4 Komitənin üzvləri vəzifələrini fərdi şəkildə tutmalıdırlar. Səlahiyyət müddəti ərzində onlar müstəqillik, qərəzsizlik və vəzifə tutmağa dair tələblərlə bir araya sığa bilməyən hər hansı fəaliyyətlə məşğul ola bilməz.

Maddə 26

Beynəlxalq Əmək Təşkilatının iştirakı

Beynəlxalq Əmək Təşkilatı Ekspertlər Komitəsi¹ tərəfindən qərarların verilməsi prosesində məşvərətçi qismində iştirak etmək məqsədilə nümayəndə təqdim etmək üçün dəvət olunur.

¹ 1998-ci ildən Komitə “Sosial Hüquqlar üzrə Avropa Komitəsi” adlanır.

Maddə 27

Hökumət Komitəsi

- 1 Razılığa gəlmiş Tərəflərin hesabatları, 23-cü Maddənin 1-ci bəndi və 24-cü Maddənin 3-cü bəndinə əsasən təqdim edilmiş şərhlər və məlumatlar və Müstəqil Ekspertlər Komitəsinin¹ hesabatları Hökumət Komitəsinə təqdim edilir.
- 2 Komitə hər bir Razılığa gəlmiş Tərəfin bir nümayəndəsi olmaqla təşkil edilir. O məşvərətçi qismində onun iclaslarında iştirak etmək məqsədilə iki nəfərdən çox olmamaqla işçilərin beynəlxalq təşkilatları və iki nəfərdən çox olmamaqla beynəlxalq həmkarlar ittifaqları təşkilatlarını müşahidəçilərin göndərilməsinə dəvət edir. Bundan əlavə, o, Avropa Şurası yanına məşvərətçi statusuna malik olan və bu Xartiyanın tənzim etdiyi məsələlərlə bağlı səlahiyyətə malik olan beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri ilə məsləhətləşmələr apara bilər.

¹ 1998-ci ildən Komitə “Sosial Hüquqlar üzrə Avropa Komitəsi” adlanır.

3 Hökumət Komitəsi Nazirlər Komitəsinin qərarlarını hazırlayır. Xüsusilə, Müstəqil Ekspertlər Komitəsinin ¹ və Razılığa gəlmiş Tərəflərin hesabatları əsasında seçimin səbəblərini göstərərək sosial, iqtisadi və digər siyasi fikirləri nəzərə almaqla onun fikrincə tövsiyələrin verilməsi zəruri olan halları hər bir Razılığa gəlmiş Tərəfə münasibətdə bu Xartiyanın 28-ci Maddəsinə uyğun olaraq seçir. O, Nazirlər Komitəsinə ictimaiyyət üçün açıq olan hesabat təqdim edir.

4 Sosial Xartiyanın ümumiyyətlə icrası ilə bağlı olaraq əldə olunmuş məlumatlar əsasında Hökumət Komitəsi Nazirlər Komitəsinə sosial məsələlərlə bağlı olaraq tədqiqatların aparılması və Xartiyanın yenilənməsi mümkün ola bilən maddələri haqqında təkliflər təqdim edə bilər.

¹ 1998-ci ildən Komitə “Sosial Hüquqlar üzrə Avropa Komitəsi” adlanır.

Maddə 28

Nazirlər Komitəsi

- 1 Nazirlər Komitəsi Razılığa gəlmiş Tərəflərin səs vermək hüququ olmaqla iştirak edənlərin üçdə-iki səs çoxluğu ilə Hökumət Komitəsinin hesabatı əsasında bütöv nəzarət dövrünü əhatə edən və Razılığa gəlmiş Tərəflərə münasibətdə fərdi tövsiyələri özündə əks etdirən qətnamə qəbul edir.
- 2 27-ci Maddənin 4-cü bəndinə əsasən Hökumət Komitəsinin təqdim etdiyi təkliflərə münasibətdə Nazirlər Komitəsi zəruri hesab etdikdə bu cür qərarlar qəbul edir.

Maddə 29

Parlament Assambleyası

Avropa Şurasının Baş Katibi Parlament Assambleyasına mütəmadi plenar müzakirələrin təşkil

edilməsi məqsədilə Müstəqil Ekspertlər Komitəsinin¹ və Hökumət Komitəsinin hesabatlarını, o cümlədən Nazirlər Komitəsinin qərarlarını təqdim edir.”

Maddə D

Kollektiv şikayətlər

- 1 Kollektiv şikayətlər sistemi müəyyən edən Avropa Sosial Xartiyasına Əlavə Protokolun müddəaları bu Xartiya ilə adı çəkilən Protokolu ratifikasiya etmiş Dövlətlərə münasibətdə müəyyən edilən öhdəliklərə şamil edilir.
- 2 Kollektiv şikayət sistemi müəyyən edən Avropa Sosial Xartiyasının Əlavə Protokolu barəsində məcburi hüquqi qüvvəyə malik olmayan hər hansı Dövlət bu Xartiyanı ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq sənədini depozitə təqdim edərkən və ya bundan sonra istənilən zaman Avropa Şurasının

¹ 1998-ci ildən Komitə “Sosial Hüquqlar üzrə Avropa Komitəsi” adlanır.

Baş Katibinə ünvanlanan bildirişlə adı çəkilən Protokolda nəzərdə tutulmuş qaydada bu Xartiya üzrə öhdəliklərin icrası üzərində nəzarətin həyata keçirilməsini qəbul etməsi barədə bəyan edə bilər.

Kollektiv şikayət proseduru aşağıda mətni verilmiş bu Xartiyaya 1995-ci il tarixli Əlavə Protokol ilə müəyyən edilir.

“Maddə 1

Bu Protokol üzrə Razılığa gəlmiş Tərəflər Xartiyanın lazımı qaydada icrasının təmin olunmamağına dair şübhələri yaranmış aşağıdakı təşkilatların şikayətlər təqdim etmək hüququnu tanıyır:

- a. bu Xartiyanın 27-ci Maddəsinin 2-ci bəndində istinad edilən işəgötürənlərin beynəlxalq təşkilatları və həmkarlar ittifaqları;
- b. Avropa Şurası yanında məşvərətçi statusuna malik olan və bu Xartiyanın tənzim etdiyi məsələlərlə bağlı səlahiyyətə malik olan digər beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları;
- c. əleyhinə şikayət təqdim edilmiş Razılığa gəlmiş Tərəfin yurisdiksiyası altında olan işəgötürənlərin nümayəndəli milli təşkilatları və həmkarlar ittifaqları.

Maddə 2

- 1 Hər hansı Razılığa gəlmiş Dövlət 13-cü Maddənin müddələrinə uyğun olaraq bu Protokolun tələblərinin məcburi hüquqi qüvvəsini tanıması haqqında razılığını ifadə etdikdə və ya bundan sonra istənilən vaxt yurisdiksiyası daxilində bu Xartiya ilə tənzim olunan məsələlərlə bağlı səlahiyyətə malik olan hər hansı nümayəndəli milli qeyri-hökumət təşkilatının onun əleyhinə şikayət təqdim etmək hüququnu tanımasını bəyan edə bilər.
- 2 Bu cür bəyanatlar müəyyən dövr üçün verilə bilər.
- 3 Bəyanatlar onların surətlərini Razılığa gəlmiş Tərəflərə təqdim etməli və onları nəşr etməli olan Avropa Şurasının Baş Katibinə depozitə təqdim edilməlidir.

Maddə 3

Müvafiq olaraq 1.b və 2-ci Maddələrdə istinad edilən beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatları və milli qeyri-hökumət təşkilatları onların müəyyən səlahiyyətlərə malik olması tanınmış məsələlərlə bağlı yuxarıda adı

çəkilən müddəalarla müəyyən edilən prosedur əsasında şikayət təqdim edə bilirlər.

Maddə 4

Şikayət yazılı formada, Xartiyanın Razılığa gəlmiş Tərəfin qəbul etdiyi müddəasına aid olmalı və sonuncunun bu müddəanın lazımı icrasını təmin etməməyini göstərməlidir.

Maddə 5

Hər hansı şikayət onun alınması barədə bildiriş təqdim edən, müvafiq Razılığa gəlmiş Tərəfi məlumatlandıran və dərhal onu Müstəqil Ekspertlər Komitəsinə ¹ təqdim edən Baş Katibə təqdim edilir.

¹ 1998-ci ildən Komitə “Sosial Hüquqlar üzrə Avropa Komitəsi” adlanır.

Maddə 6

Müstəqil Ekspertlər Komitəsi¹ müvafiq Razılığa gəlmiş Tərəfə və şikayət təqdim etmiş təşkilata şikayətin mümkünlüyü ilə bağlı onun müəyyən etdiyi müddət ərzində yazılı məlumatın və qeydlərin təqdim edilməsi üçün müraciət edə bilər.

Maddə 7

- 1 Müstəqil Ekspertlər Komitəsi¹ şikayəti mümkün hesab edərsə Baş Katib vasitəsilə bu Xartiya üzrə Razılığa gəlmiş Tərəfləri xəbərdar etməlidir. O müvafiq Razılığa gəlmiş Tərəfə və şikayətlə müraciət edən təşkilata onun müəyyən etdiyi müddət ərzində bütün yazılı məlumat və izahatları təqdim etmək və bu Protokol üzrə digər Razılığa gəlmiş Tərəflərə həmin müddət ərzində təqdim etmək arzusunda olduqları şərtləri göndərmək üçün müraciət edir.

¹ 1998-ci ildən Komitə “Sosial Hüquqlar üzrə Avropa Komitəsi” adlanır.

- 2 Şikayət işəgötürənlərin milli təşkilatları və ya milli həmkarlar ittifaqı təşkilatı və ya digər milli və ya beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən təqdim edildikdə, Müstəqil Ekspertlər Komitəsi¹ Baş Katib vasitəsilə bu Xartiyanın 27-ci Maddəsinin 2-ci bəndində istinad edilən işçilərin beynəlxalq təşkilatlarını və ya həmkarlar ittifaqlarını məlumatlandırmalı və onları onun müəyyən etdiyi müddət ərzində qeydlərini təqdim etməyə dəvət etməlidir.
- 3 Yuxarıda 1 və 2-ci bəndlərdə qeyd olunan izahatların, məlumatların və ya qeydlərin əsasında müvafiq Razılığa gəlmiş Tərəf və şikayət təqdim etmiş təşkilat Müstəqil Ekspertlər Komitəsi¹ tərəfindən müəyyən edilmiş müddət ərzində hər hansı əlavə yazılı məlumat və ya qeydlər təqdim edə bilər.
- 4 Müstəqil Ekspertlər Komitəsi¹ şikayəti araşdırarkən tərəflərin nümayəndələrinin iştirakı ilə dinləmələr təşkil edə bilər.

¹ 1998-ci ildən Komitə “Sosial Hüquqlar üzrə Avropa Komitəsi” adlanır.

Maddə 8

1 Müstəqil Ekspertlər Komitəsi¹ şikayətin araşdırılması istiqamətində atılan addımları təsvir edən hesabat hazırlayır və onun Razılığa gəlmiş Tərəfin şikayətdə istinad edilən Xartiya müddəasının lazımı icrasının təmin edib etməməyi ilə bağlı nəticələri təqdim etməlidir.

2 Hesabat Nazirlər Komitəsinə təqdim edilir. O həmçinin onu nəşr etməklə yaymaq hüququ olmadan şikayət təqdim etmiş təşkilata və bu Xartiya üzrə Razılığa gəlmiş Tərəfə təqdim edilir.

O həmçinin Parlament Assambleyasına təqdim edilməli və 9-cu Maddədə istinad edilən qərarın qəbul olunduğu vaxt və ya onun Nazirlər Komitəsinə təqdim edildiyi vaxtdan dörd aydan gec olmayaraq ictimaiyyətə açıqlanmalıdır.

Maddə 9

- 1 Müstəqil Ekspertlər Komitəsinin ¹ hesabatı əsasında Nazirlər Komitəsi səsvermədə iştirak edənlərin səs çoxluğu ilə qərar qəbul edir. Müstəqil Ekspertlər Komitəsi¹ Xartiyanın lazımı qaydada icra olunmamağı qənaətinə gəldikdə Nazirlər Komitəsi səsvermədə iştirak edənlərin üçdə-iki səs çoxluğu ilə müvafiq Razılığa gəlmiş Tərəfə ünvanlanan tövsiyə qəbul etməlidir. Hər iki halda səsvermədə iştirak hüququ Xartiya üzrə Razılığa gəlmiş Tərəflərə verilir.
- 2 Müvafiq Razılığa gəlmiş Tərəfin müraciəti əsasında Nazirlər Komitəsi Müstəqil Ekspertlər Komitəsinin¹ hesabatının qaldırdığı yeni məsələlərlə bağlı Xartiya üzrə Razılığa gəlmiş Tərəflərin üçdə-iki səs çoxluğu ilə Hökumət Komitəsi ilə məsləhətləşmənin aparılması haqqında qərar qəbul edə bilər.

¹ 1998-ci ildən Komitə “Sosial Hüquqlar üzrə Avropa Komitəsi” adlanır.

Maddə 10

Müvafiq Razılığa gəlmiş Tərəf bu Xartiyanın 21-ci Maddəsinə əsasən Baş Katibə təqdim etdiyi növbəti hesabatda Nazirlər Komitəsinin tövsiyəsinin həyata keçirilməsi məqsədilə reallaşdırılan tədbirlər haqqında məlumat verir.

Maddə 11

Bu Protokolun 1-10-cu Maddələri həmçinin bu Xartiyaya birinci Əlavə Protokolunun II Hissəsinin maddələrinə həmin Protokola Tərəf Dövlətlərə münasibətdə onların hüquqi qüvvəsini qəbul etdikləri maddələr dairəsində də şamil edilir.

Maddə 12

Bu Protokola Tərəf Dövlətlər Xartiyaya III Hissə ilə bağlı əlavənin birinci bəndinin aşağıdakı kimi oxunması haqqında razılığa gəlirlər:

“Xartiya beynəlxalq xarakterli hüquqi öhdəliklər nəzərdə tutması, onun icrası üzərində bütövlükdə həmin Xartiyanın IV Hissəsində və bu Protokolun müddəalarında nəzərdə tutulmuş nəzarət həyata keçirilməsini qəbul edirlər.”

V Hissə

Maddə E

Ayrı-seçkiliyin yol verilməzliyi

Bu Xartiyada müəyyən edilmiş hüquqlar irqi, rəngi, cinsi, dili, dini, siyasi və ya digər baxışları, milli mənsubiyyət və ya sosial mənsubiyyəti, sağlamlıq vəziyyəti, milli azlıqla, doğum yeri ilə bağlılığı və ya digər statusuna görə hər hansı əsasla ayrı-seçkiliyə yol vermədən təmin olunur.

Maddə F

Müharibə və fəvqəladə vəziyyətlərdə tətbiqin dayandırılması

- 1 Hər hansı Tərəfin əhalisinin həyatına təhlükə yaradan müharibə və digər fəvqəladə vəziyyət mövcud olduqda hər hansı Tərəf bu Xartiya üzrə üzərinə götürdüyü öhdəliklərin icrasının vəziyyətin təxirəsalınmazlığı tələb etdiyi həddə bu cür tədbirlər onun beynəlxalq hüquq altında digər öhdəlikləri ilə uyğunsuzluq təşkil etməməyi şərti ilə dayandırılması ilə bağlı tədbirlər görə bilər.
- 2 Tətbiqin dayandırılması hüququndan istifadə etmiş hər hansı Tərəf əğlabatan müddət ərzində Avropa Şurasının Baş Katibini həyata keçirilmiş tədbirlər və onun səbəbləri barədə tam məlumatlandırır. O, həmçinin Baş Katibi bu cür tədbirlərin icrasının dayandırılması və onun bu Xartiyanın qəbul etdiyi müddəaların yenidən tam şəkildə icra olunmasına başlaması zamanı xəbərdar edir.

Maddə G

Məhdudiyətlər

- 1 I Hissədə nəzərdə tutulmuş hüquqlar və prinsiplər effektiv icra olunduqda və onların II Hissədə nəzərdə tutulmuş qaydada effektiv icrası qanunvericiliklə müəyyən edilmiş və demokratik cəmiyyətdə digər şəxslərin hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsi üçün zəruri olan və ya ictimai maraqların, milli təhlükəsizliyin, ictimai salamatlığın və ya əxlaqın müdafiəsi üçün zəruri olan hallar istisna olmaqla, həmin hissələrdə nəzərdə tutulmamış hər hansı hədlər müəyyən edilə və məhdudlaşdırıla bilməz.
- 2 Bu Xartiya ilə burada nəzərdə tutulmuş hüquq və vəzifələrə məhdudiyətlər onların nəzərdə tutulduğu hallar istisna olmaqla digər hallarda heç bir halda tətbiq oluna bilməz.

Maddə H

Xartiya və milli qanunvericilik və ya beynəlxalq müqavilələr arasında əlaqə

Bu Xartiyanın müddəaları milli hüquq və ya qüvvədə olan və ya gələcəkdə qüvvəyə minəcək və müdafiə olunan şəxslərə münasibətdə daha əlverişli tənzimləmə nəzərdə tutan hər hansı ikitərəfli və ya çoxtərəfli sazişlər, konvensiyalar və ya müqavilələrin müddəalarını şübhə altına almır.

Maddə I

Götürülmüş öhdəliklərin icrası

- 1 Bu maddələrlə tətbiqi nəzərdə tutulmuş icra metodlarını şübhə altına almadan bu Xartiyanın II Hissəsinin 1-31-ci Maddələrinin müvafiq müddəaları aşağıdakı üsullarla tətbiq edilməlidir:
 - a. qanunlar və normativ aktlar;

- b. işəgötürənlər və ya işəgötürənlərin təşkilatları və əməkçilərin təşkilatları arasında bağlanmış müqavilələr;
 - c. adı çəkilən iki metodun birgə kombinasiyası;
 - d. digər müvafiq üsullar.
- 2 Bu Xartiyanın 2-ci Maddəsinin 1, 2, 3, 4, 5, və 7-ci bəndləri, 7-ci Maddənin 4, 6 və 7-ci bəndləri, 10-cu Maddənin 1, 2, 3 və 5-ci bəndləri və II Hissənin 21 və 22-ci Maddələrinin müddəələrindən irəli gələn öhdəliklərin icrasının təmin edilməsinə əməkçilərin tam böyük əksəriyyətinə münasibətdə bu maddənin 1-ci bəndinin müddəalarının tətbiq edildiyi zaman nail olunur.

Maddə J

Dəyişikliklər

- 1 Tərəf və ya Hökumət Komitəsinin bu Xartiyanın I və II Hissələrinə, o cümlədən onun III və VI Hissələrinə, həmin Xartiya üzrə təmin edilən

hüquqların genişləndirilməsi məqsədilə edilən hər hansı dəyişiklik təklifi Avropa Şurasının Baş Katibinə təqdim edilir və Baş Katib tərəfindən bu Xartiyanın Tərəflərinə göndərilir.

- 2 Yuxarıdakı bəndin müəyyən etdiyi qaydada təqdim edilmiş hər hansı dəyişiklik təklifinə Parlament Assambleyası ilə məsləhətləşmələrdən sonra mətni təsdiq etmək üçün Nazirlər Komitəsinə təqdim etməli olan Hökumət Komitəsi tərəfindən baxılır. Nazirlər Komitəsi tərəfindən təsdiq olunduqdan sonra mətn Tərəflərə təsdiq üçün təqdim edilir.
- 3 Bu Xartiyanın I və II Hissələrinə hər hansı dəyişiklik onu qəbul etmiş Tərəflərə münasibətdə üç Tərəfin Baş Katibi onun qəbul olunması barədə məlumatlandırdığı tarixdən bir ay keçdikdən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Sonradan onu qəbul edən Tərəflərə münasibətdə dəyişiklik Tərəfin Baş Katibi qəbul haqqında məlumatlandırdığı tarixdən bir ay keçdikdən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

- 4 Bu Xartiyanın III və VI Hissələrinə dəyişiklik bütün Tərəflərin Baş Katibi qəbul haqqında məlumatlandırdığı tarixdən bir ay keçdikdən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

VI Hissə

Maddə K

İmzalanma, ratifikasiya və qüvvəyə minmə

- 1 Bu Xartiya Avropa Şurasının üzv Dövlətlərinə imzalanmaq üçün açıqdır. O ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq olunmalıdır. Ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq sənədləri Avropa Şurasının Baş Katibinə depozitə təqdim edilir.
- 2 Bu Xartiya Avropa Şurasının üç üzv Dövləti yuxarıdakı bənddə müəyyən edilmiş qaydada Xartiyanın hüquqi qüvvəsini qəbul etməsi barədə razılıq verdikləri tarixdən bir ay keçdikdən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

- 3 Bu Xartiyanın hüquqi qüvvəsini tanımağa dair növbəti razılıq ifadə edən hər hansı üzv Dövlətə münasibətdə ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq sənədinin depozitə təqdim edilməsi tarixindən bir ay keçdikdən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə L

Əraziyə görə qüvvəsi

- 1 Bu Xartiya hər bir Tərəfin metropoliya ərazisində qüvvədədir. Hər bir imza edən imzalanma və ya ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq sənədinin depozitə təqdim edilməsi zamanı Avropa Şurasının Baş Katibinə ünvanlanmış bəyanatla bu məqsədlə hansı ərazinin onun metropoliya ərazisi hesab olunmasını müəyyənləşdirə bilər.
- 2 Hər hansı imza edən imzalanma və ya ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq sənədinin depozitə təqdim edilməsi zamanı və ya sonrakı istənilən zaman Avropa Şurasının Baş Katibinə ünvanlanmış bildirişlə Xartiyanın adı çəkilən bəyanatda göstərilmiş onun beynəlxalq münasibətlərinə görə

cavabdeh olduğu və ya barəsində beynəlxalq öhdəlik götürdüyü metropoliya olmayan ərazilərin hamısı və ya onların bir hissəsinə şamil edilməsini bəyan edə bilər. O, bəyanatda göstərilmiş ərazilərə münasibətdə Xartiyanın II Hissəsinin hansı maddə və ya bəndlərinin hüquqi qüvvəsini tanıdığını göstərir.

- 3 Xartiya yuxarıda adı çəkilən bəyanatda göstərilmiş ərazilərə bu cür bəyanatın verilməsi haqqında bildirişin Baş Katib tərəfindən alınması tarixindən bir ay keçdikdən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.
- 4 Hər hansı Tərəf Avropa Şurasının Baş Katibinə ünvanlanmış bildirişlə sonrakı tarixdə bu maddənin 2-ci bəndinə uyğun olaraq Xartiyanın tətbiq edildiyi bir və ya daha çox ərazilərə münasibətdə, həmin ərazi və ya ərazilərə münasibətdə onun hüquqi qüvvəsini tanımadığı hər hansı maddə və ya bəndlərin hüquqi qüvvəsini tanıması barədə bəyanat verə bilər. Sonradan götürülmüş bu cür öhdəliklər müvafiq ərzi barəsində verilmiş bəyanatın tərkib hissəsi hesab olunur və bu cür bildirişin Baş Katib tərəfindən alındığı tarixdən bir ay keçdikdən sonra gələn ayın birinci günü qüvvəyə minir.

Maddə M

Denonsasiya

- 1 Hər hansı Tərəf bu Xartiya onun barəsində qüvvəyə minmə tarixindən yalnız beş il keçdikdən sonra və ya sonrakı hər hansı iki ilin sonunda hər bir halda digər Tərəfləri müvafiq olaraq məlumatlandırılmalı olan Avropa Şurasının Baş Katibinə bildirişin təqdim olunması üçün altı aylıq müddət verməklə Xartiyadan denonsasiya edə bilər.
- 2 Yuxarıdakı bəndin müddəalarında müəyyən edilmiş qaydada hər hansı Tərəf həmin Tərəfin barəsində hüquqi qüvvəsi olan maddə və bəndlərin sayı birinci halda on səkkizdən sonuncu halda isə altmış üçdən az olmamağı və bu maddə və bəndlərin sayı Tərəfin Maddə A-nın 1-ci bəndinin b yarımbəndində istinad edilən maddələri əhatə etməkdə davam etməsi şərti ilə onun tərəfindən qəbul edilmiş hər hansı maddə və ya bənddən denonsasiya edə bilər.

- 3 Hər hansı Tərəf bu Xartiyadan və ya bu Xartiyanın II Hissəsinin hər hansı maddə və bəndindən bu maddənin 1-ci bəndində müəyyənləşdirilmiş şərtlərlə Maddə L-in 2-ci bəndinə əsasən verilmiş bəyanatla Xartiyanın hüquqi qüvvəsi şamil olunduğu hər hansı əraziyə münasibətdə denonsasiya edə bilər.

Maddə N

Əlavə

Bu Xartiyanın Əlavəsi onun tərkib hissəsi hesab olunur.

Maddə O

Bildirişlər

Avropa Şurasının Baş Katibi Şuranın üzv Dövlətlərini və Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Baş Direktorunu aşağıdakılarla bağlı məlumatlandırmalıdır:

- a. hər hansı imzalanma;
- b. hər hansı ratifikasiya, qəbul və ya təsdiq sənədinin depozitə təqdim edilməsi;
- c. Maddə K-yə əsasən bu Xartiyanın hər hansı qüvvəyə minmə tarixi;
- d. Maddə A-nın 2 və 3-cü bəndləri, D-nin 1 və 2-ci bəndləri, F-in 2-ci bəndi, L-in 1, 2, 3 və 4-cü bəndlərinin tətbiqi ilə bağlı verilmiş hər hansı bəyanatlar;
- e. Maddə J-yə əsasən edilmiş hər hansı dəyişiklik;
- f. Maddə M-ə əsasən edilmiş hər hansı denonsasiya;
- g. bu Xartiya ilə bağlı hər hansı digər akt, bildiriş və ya müraciət.

Təsdiq olaraq lazımi qaydada buna səlahiyyət verilmiş aşağıda imza edənlər yenidən baxılmış Xartiyanı imzalayırlar.

Strasburqda 1996-cı ilin may ayının 3-ü, hər ikisi eyni dərəcədə autentik olan ingilis və fransız dillərində Avropa Şurasının arxivinə depozitə təqdim edilən bir nüsxədə tərtib edilmişdir. Avropa Şurasının Baş Katibi təsdiq olunmuş surətləri Avropa Şurasının hər bir üzv Dövlətinə və Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Baş Direktoruna göndərir.

Avropa Sosial Xartiyasına (yenidən baxılmış) Əlavə

Avropa Sosial Xartiyasının (yenidən baxılmış) müdafiə etdiyi şəxslərə münasibətdə tətbiq sahəsi

- 1 12-ci Maddənin 4-cü bəndinə və 13-cü Maddənin 4-cü bəndinə xələl gətirmədən, 1-dən 17-yə qədər və 20-dən 31-ə qədər Maddələrin tətbiq şamil edildiyi şəxslər xariciləri ancaq o halda daxil edir ki, onlar digər Tərəflərin vətəndaşları olsun və müvafiq Tərəfin ərazisində qanuni əsaslarla yaşasın və mütəmadi işləsin, o şərtlə ki, bu maddələr 18-ci və 19-cu Maddələrin müddəaları nəzərə alınmaqla şərh edilsin.

Bu şərh hər hansı Tərəfin eyni hüquqları digər şəxslərə şamil etməsinə mane olmur.

- 2 Hər bir Tərəf 28 iyul 1951-ci il tarixdə imzalanmış Qaçqınların statusu haqqında Konvensiyaya və 31 yanvar 1967-ci il tarixli Protokola müvafiq olaraq tərifi cavab verən və həmin Tərəfin ərazisində

qanuni əsaslarla yaşayan qaçqınlara maksimum dərəcədə əlverişli rejim və istənilən halda həmin Tərəfin qeyd edilmiş Konvensiya, həmçinin yuxarıda qeyd edilmiş qaçqınlara tətbiq edilən qüvvədə olan istənilən digər beynəlxalq müqavilələr əsasında üzərinə götürdüyü öhdəliklərlə nəzərdə tutulmuş rejimdən daha az əlverişli olmayan rejim təqdim etməlidir.

- 3 Hər bir Tərəf 28 sentyabr 1954-cü ildə Nyu Yorkda qəbul edilmiş Apatridlərin statusu haqqında Konvensiyadakı tərifə cavab verən və müvafiq Tərəfin ərazisində qanuni olaraq yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxslərə (apatridlərə) imkan dairəsində maksimum dərəcədə əlverişli rejim və istənilən halda həmin Tərəfin qeyd edilmiş Konvensiya, həmçinin həmin apatridlərə tətbiq edilən qüvvədə olan istənilən digər beynəlxalq sənədlər əsasında üzərinə götürdüyü öhdəliklərlə nəzərdə tutulmuş rejimdən daha az əlverişli olmayan rejim təqdim etməlidir.

I Hissə, 18-ci bənd və II Hissə, 18-ci Maddənin 1-ci bəndi

Bu müddəaların Tərəflərin ərazilərinə daxil olma məsələləri ilə bağlı olmamağı və 13 dekabr 1955-ci il tarixdə Parisdə imzalanmış Məskunlaşma haqqında Avropa Konvensiyasının müddəalarına xələl gətirməməyi nəzərdə tutulur.

II Hissə

1-ci Maddənin 2-ci bəndi

Bu müddəə həmkarlar ittifaqları vasitəsilə təmin etmə müddəalarını və ya təcrübəsini qadağan edən və ya onlara icazə verən kimi şərh edilməməlidir.

2-ci Maddənin 6-cı bəndi

Tərəflər bu müddəanın aşağıdakılara münasibətdə tətbiq olunmadığını müəyyən edə bilər:

- a. bir aydan artıq olmayan müddətə əmək müqavilələri olan və ya əmək münasibətlərinə

daxil olmuş və (və ya) iş həftələri 8 saatdan artıq olmayan əməkçilər;

- b. əmək müqavilələri və ya əmək münasibətləri təsadüfi və (və ya) spesifik xarakter daşıyan şəxslər, o şərtlə ki, bu müddəanın tətbiq edilməsi obyektiv səbəblərlə əsaslandırılınsın.

3-cü Maddənin 4-cü bəndi

Bu müddəanın məqsədləri üçün bu xidmətlərin funksiyalarının, təşkilinin və şəraitlərinin milli qanunlar və normativ aktlarla, kollektiv müqavilələrlə və ya milli şəraitlərə müvafiq olan digər vasitələrlə müəyyən edilməsi nəzərdə tutulur.

4-cü Maddənin 4-cü bəndi

Bu müddəa elə nəzərdə tutulur ki, o, ciddi pozuntu halında dərhal işdən çıxarılmaya mane olmur.

4-cü Maddənin 5-ci bəndi

Əməkçilərin əksər çoxluğunun əmək haqqından çıxmalara qanun və ya kollektiv müqavilələr və ya arbitraj qərarları ilə icazə verilmədiyi halda, bu aktların şamil edilmədiyi şəxslər istisna olmaqla, Tərəfin bu bənddə nəzərdə tutulmuş öhdəliyi üzərinə götürə bilməsi nəzərdə tutulur.

6-cı Maddənin 4-cü bəndi

Nəzərdə tutulur ki, istənilən Tərəf ona aid olduqda tətıl hüququnun həyata keçirilməsini qanun vasitəsilə tənzimləyə bilər, o şərtlə ki, bu hüququn hər hansı digər məhdudlaşdırılması Maddə G-yə müvafiq olaraq əsaslandırılıla bilsin.

7-ci Maddənin 2-ci bəndi

Bu müddəa Tərəflərin öz milli qanunvericiliklərində işə qəbul edilmək üçün müəyyən edilmiş yaş həddinə çatmamış yeniyetmələrin bunun onların peşəkar hazırlığı üçün tam zəruri olduğu həddə işləyə bilməsini müəyyən etməsinə mane olmur, o şərtlə ki, bu iş

səlahiyyətli hakimiyyət orqanları tərəfindən müəyyən edilmiş şərtlərə müvafiq olaraq yerinə yetirilsin və həmin yeniyetmələrin səhhətlərinin və təhlükəsizliyinin qorunması üzrə tədbirlər görülsün.

8-ci Maddənin 2-ci bəndi

Bu müddəə tam qadağa qoyan kimi şərh edilməməlidir. Məsələn aşağıdakı hallarda istisnalar edilə bilər:

- a. işləyən qadın əmək münasibətlərinə xitam verilməsini əsaslandıraraq əmələ yol veribsə;
- b. müvafiq öhdəlik artıq qüvvədə olmadığı halda;
- c. əmək müqaviləsinin müddəti bitdiyi halda.

12-ci Maddənin 4-cü bəndi

Bu bəndin girişində “və bu sazişlərdə nəzərdə tutulmuş şərtlərə riayət etməklə” termini digərləri arasında Tərəfin, sığorta ödənişindən asılı olmayaraq təqdim edilən müavinətlərə münasibətdə digər Tərəflərin vətəndaşlarına bu cür müavinətlər təqdim edildikdən öncə müəyyən edilmiş yaşayış müddətinin

tamamlanmasını tələb edə bilməsini nəzərdə tutan kimi şərh edilir.

13-ci Maddənin 4-cü bəndi

Sosial və tibbi yardım haqqında Avropa Konvensiyasının iştirakçıları olmayan hökumətlər bu Xartiyanı bu bəndə münasibətdə o şərtlə ratifikasiya edə bilər ki, onlar digər Tərəflərin vətəndaşlarına qeyd edilmiş Konvensiyanın müddəalarına cavab verən rejim təqdim etsinlər.

Maddə 16

Bu müddədə nəzərdə tutulmuş müdafiənin bir valideyn olan ailələrə də şamil edilməsi nəzərdə tutulur.

Maddə 17

Xartiyanın digər konkret müddələrinə, xüsusilə də 7-ci Maddəyə xələl gətirmədən, qüvvədə olan qanunvericiliklə yetkinliyin daha tez baş verməsi nəzərdə tutulmadığı halda, bu müddəanın 18 yaş olmayan bütün şəxslərə şamil edilməsi nəzərdə tutulur.

Bu, göstərilmiş yaşa qədər məcburi təhsil təmin etmək öhdəliyini nəzərdə tutmur.

19-cu Maddənin 6-cı bəndi

Bu müddəanın tətbiq edilməsi məqsədilə “əməkçi miqrantın ailəsi” termini ən azından əməkçinin ərinə (arvadını) və qəbul edən dövlətin yetkinliyə çatmamış saydığı yaşda olan və əməkçinin himayəsində olan nikahda olmayan uşaqları daxil edən kimi şərh edilir.

Maddə 20

1. Yaşa görə pensiyalara, işsizlik və ailə başçısının itirilməsi ilə əlaqədar müavinətlərinə aid olan sosial təminat məsələlərinin, digər müddəalarla bərabər, bu maddənin tətbiqi sahəsindən istisna edilə bilməsi nəzərdə tutulur.
2. Qadınların müdafiəsinə aid, xüsusilə də hamiləlik, doğuş və analığın qorunması ilə bağlı olan müddəalar bu maddənin mənasında ayrılıq kimi baxılmamalıdır.

3. Bu maddə faktiki bərabərsizliyin aradan qaldırılmasına yönəlmiş konkret tədbirlərin həyata keçirilməsinə mane olmur.
4. Öz xarakteri və ya həyata keçirilməsi şəraitlərinə görə ancaq müəyyən cinsli şəxslərə tapşırıla bilən peşəkar fəaliyyət növləri bu maddənin və ya onun bəzi müddəalarının tətbiqi sahəsindən istisna edilə bilər. Bu, Tərəflərə qanun və normativ aktlara xarakterinə və ya həyata keçirilməsi şəraitlərinə görə ancaq müəyyən cinsli şəxslərə tapşırıla bilən işlərin siyahısını daxil etmək tələbi kimi şərh edilə bilməz.

21 və 22-ci Maddələr

1. Bu maddələrin tətbiq edilməsi məqsədilə “əməkçilərin nümayəndələri”, milli qanunvericilik və təcrübə ilə bu qisimdə tanınmış şəxslər dəməkdir.
2. “Milli qanunvericilik və təcrübə” termini qanun və normativ aktlarla bərabər, kollektiv müqavilələrini, işəgötürənlər və əməkçilərin

3. nümayəndələri arasında digər müqavilələri, adətləri, həmçinin müvafiq məhkəmə təcrübəsini daxil edə bilər.
4. Bu maddələrin tətbiqi edilməsi məqsədilə “müəssisə”, hüquqi şəxs statusu olan və ya olmayan, malların istehsal edilməsi və ya xidmətlərin göstərilməsi üçün maliyyə faydalarının əldə edilməsi məqsədilə təsis edilmiş və öz bazar siyasətini müəyyən etmək səlahiyyəti olan maddi və qeyri-maddi komponentlərin kompleksi deməkdir.
5. Dini icmaların və onların institutlarının, hətta bu institutların 3-cü bəndin mənasında “müəssisə” olduqları halda bu maddələrin tətbiqi sahəsindən istisna edilə bilməsi nəzərdə tutulur. Müəyyən ideallarla ilhamlanan və ya müəyyən mənəvi konsepsiyalara və ideallara riayət edən fəaliyyət həyata keçirən və milli qanunvericiliklə qorunan təşkilatlar bu maddələrin tətbiqi sahəsindən yalnız bu müəssisənin istiqamətini qorumaq üçün tələb edilədiyi həddə istisna edilə bilər.

6. Bu maddələrdə təsbit edilmiş hüquqların müəssisənin müxtəlif bölmələrində həyata keçirilməsi zamanı müvafiq Tərəfin bu müddəalardan irəli gələn öhdəlikləri yerinə yetirən kimi hesab edilməsi nəzərdə tutulur.
7. Tərəflər müəyyən saydan az əməkçi çalışan müəssisələri bu maddələrin tətbiqi sahəsindən istisna edə bilər.

Maddə 22

1. Bu müddəə nə dövlətlərin iş yerlərində əməyin qorunması və gigiyenası haqqında qaydaların qəbul edilməsinə münasibətdə səlahiyyətlərini və öhdəliklərini, nə onların tətbiq edilməsinə nəzarət orqanlarının səlahiyyət və öhdəliklərinə aid edilmir.
2. “sosial və sosial-mədəni xidmətin təşkili və bunun üçün şəraitlərin yaradılması” termini, bəzi müəssisələr tərəfindən əməkçilərə təqdim edilən,

maddi yardım, idman qurğuları, uşaq əmizdirən analar üçün otaqlar, kitabxanalar, uşaq düşərgələri və s. kimi sosial və (və ya) mədəni xidmətlər və imkanlar deməkdir.

23-cü Maddənin 1-ci bəndi

Bu bəndin tətbiq edilməsi məqsədilə “mümkün qədər uzun müddət ərzində” termini qocaman şəxslərin fiziki, psixoloji və əqli imkanlarına aiddir.

Maddə 24

1. Bu maddənin məqsədləri üçün “əmək münasibətlərinə xitam” termininin əmək münasibətlərinə işəgötürənin təşəbbüsü ilə xitam verilməsinə aid edilməsi nəzərdə tutulur.
2. Bu maddənin bütün əməkçiləri ehtiva etməsi nəzərdə tutulur, lakin Tərəf muzzdlu işdə çalışan şəxslərin aşağıdakı kateqoriyalarını müdafiə sahəsindən tam və ya qismən istisna edə bilər:

- a. əmək müqavilələri müəyyən müddətə və ya müəyyən işin yerinə yetirilməsi müddətinə olan əməkçilər;
 - b. sınaq müddətini keçən əməkçilər, o şərtlə ki, bu müddət qabaqcadan müəyyən edilib və müddəti ağlabatandır;
 - c. qeyri-mütəmadi əsasla və qısa müddətə cəlb edilmiş əməkçilər.
3. Bu maddənin məqsədləri üçün xüsusilə aşağıdakı hallar əmək münasibətlərinə xitam verilməsi üçün üzrlü səbəb sayılmır:
- a. həmkarlar ittifaqında üzvlük və ya qeyri-iş vaxtında və ya işəgötürənin razılığı ilə iş vaxtında həmkarlar ittifaqı işlərində iştirak;
 - b. əməkçilərin nümayəndəsi funksiyalarının, o cümlədən keçmişdə yerinə yetirilməsi üçün irəli sürülmə və ya yerinə yetirilməsi;

- c. işəgötürənə qarşı şikayət verilməsi və ya o, qanunların və ya normativ aktların pozulmasında təqsirləndirildikdə ona qarşı məhkəmə iddiasında iştirak və ya səlahiyyətli inzibati orqanlara müraciət;
 - d. irq mənsubiyyəti, dərinin rəngi, cins, ailə vəziyyəti, ailə öhdəlikləri, hamiləlik, din, siyasi baxışlar, milli və sosial mənşə;
 - e. hamiləliyə və doğuşa görə və ya uşağa qulluğa görə məzuniyyət;
 - f. xəstəlik və ya zədə səbəbindən müvəqqəti işdə olmama.
4. Üzrlü səbəblər olmadan əmək münasibətlərinə xitam verilməsi halında əvəzin ödənilməsi və digər müvafiq müavinətlərin milli qanunlar və normativ aktlar, kollektiv müqavilələri və ya milli şəraitlərə müvafiq olaraq digər aktlarla müəyyən edilməsi nəzərdə tutulur.

Maddə 25

1. Səlahiyyətli milli orqanın azad etmə yolu ilə və işəgötürənlərin və əməkçilərin təşkilatları ilə məsləhətləşmədən sonra, əməkçilərin bəzi kateqoriyalarını onların əmək münasibətlərinin xüsusi xarakterinə görə bu müddədə nəzərdə tutulmuş müdafiənin tətbiqi sahəsindən istisna edə bilməsi nəzərdə tutulur.
2. “müflislik” termini anlayışının milli qanunvericilik və təcrübə ilə müəyyən edilməsi nəzərdə tutulur.
3. Əməkçilərin bu maddə ilə əhatə edilən iddialar ən azından aşağıdakıları daxil edir:
 - a. müəssisənin müflisliyi baş verdiyi və ya əmək münasibətlərinə xitam verildiyi anadək imtiyazlı sistem üzrə ən azı üç ay və zəmanət sistemi üzrə ən azı səkkiz həftə təşkil etməli olan müəyyən edilmiş müddət üzrə əməkçilərin əmək haqqına dair iddiaları;

- b. müəssisənin müflisliyi və ya əmək münasibətlərinə xitam verilməsi baş verdiyi il ərzində yerinə yetirilmiş iş nəticəsində məzuniyyətin ödənilməsinə dair əməkçilərin iddiaları;
 - c. müəssisənin müflisliyi baş verdiyi və ya əmək münasibətlərinə xitam verildiyi anadək imtiyazlı sistem üzrə ən azı üç ay və zəmanət sistemi üzrə ən azı səkkiz həftə təşkil etməli olan müəyyən edilmiş müddət üzrə əməkçilərin işdə digər ödənişli olmamaqların növləri üçün çatacaq ödənişlərə dair iddiaları.
4. Milli qanunlar və normativ aktlar əməkçilərin iddialarının müdafiəsini sosial cəhətdən münasib səviyyəyə cavab verməli olan müəyyən məbləğlə məhdudlaşdıra bilər.

Maddə 26

Bu maddənin Tərəflərdən müvafiq qanunvericilik qəbul etmək tələb etməməyi nəzərdə tutulur.

2-ci bəndin cinsi təcavüzə aid olmamağı nəzərdə tutulur.

Maddə 27

Bu maddənin ailə öhdəlikləri olan əməkçi kişi və qadınlara bu öhdəliklər onların iqtisadi fəaliyyətə hazırlıq, başlama, onda iştirak və müvəffəqiyyət imkanlarını məhdudlaşdırdığı hallarda onların himayəçiliyində olan uşaqlara, həmçinin açıq şəkildə onların qayğı və dəstəyinə ehtiyacları olan bilavasitə ailələrinin digər üzvlərinə münasibətdə aid olması nəzərdə tutulur. “Himayədə olan uşaqlar” və “açıq şəkildə onların qayğı və dəstəyinə ehtiyacları olan

bilavasitə ailələrinin digər üzvləri” terminləri müvafiq Tərəfin milli qanunvericiliyində müəyyən edilən şəxsləri bildirir.

28 və 29-cu Maddələr

Bu maddələrin tətbiq edilməsi məqsədilə “əməkçilərin nümayəndələri” termini milli qanunvericilik və ya təcrübə ilə müəyyən edilən şəxsləri bildirir.

III Hissə

Maddə A-nın 1-ci bəndi

Nömrələnmiş bəndlərə yalnız bir bənddən ibarət maddələrin də aid edilə bilməsi nəzərdə tutulur.

Maddə B-nin 2-ci bəndi

Aşağıdakılar istisna təşkil etməklə, Maddə B-nin 2-ci bəndi məqsədilə yenidən baxılmış Xartiyanın müddəaları eyni nömrəli maddələr və bəndlərlə ilkin Xartiyanın müddəalarına müvafiqdir:

- a. ilkin Xartiyanın 3-cü Maddəsinin 1-ci və 3-cü bəndlərinə müvafiq olan yenidən baxılmış Xartiyanın 3-cü Maddəsinin 2-ci bəndi;
- b. ilkin Xartiyanın 3-cü Maddəsinin 2-ci və 3-cü bəndlərinə müvafiq olan yenidən baxılmış Xartiyanın 3-cü Maddəsinin 3-cü bəndi;
- c. ilkin Xartiyanın 10-cu Maddəsinin 4-cü bəndinə müvafiq olan yenidən baxılmış Xartiyanın 10-cu Maddəsinin 5-ci bəndi;
- d. ilkin Xartiyanın 17-ci Maddəsinə müvafiq olan yenidən baxılmış Xartiyanın 17-ci Maddəsinin 1-ci bəndi.

V Hissə

Maddə E

Obyektiv və əqlabatan əsaslara əsaslanan diferensiasiya olunmuş yanaşma ayrı-seçkiliyə yol verən hesab edilməməlidir.

Maddə F

“müharibə və ya digər fəvqəladə vəziyyət” termini həmçinin müharibə təhlükəsini daxil edir.

Maddə I

21-ci və 22-ci Maddələrə əlavəyə müvafiq olaraq istisna edilən əməkçilər əhatə edilən əməkçilərin hesablanması zamanı nəzərə alınmır.

Maddə J

“Dəyişikliklər” termini Xartiyaya yeni maddələrin əlavə edilməsini daxil edir.

Azeri version

2007

Cover: Christophe Nutoni – www.creative.instinct.com